

Nr 6.

Ankom till riksdagens kansli den 25 april 1927 kl. 11 f. m.

Andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 6, i anledning av väckt motion angående inrättande av mellaninstanser för folkskoleväsendet i domkapitlens ställe.

I en inom andra kammaren väckt och till dess första tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 266, ha herrar Hallén och Jonsson hemställt, att riksdagen ville besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t ville efter erforderlig över- eller omarbetning av de förslag till tidsenliga mellaninstanser för folkskoleväsendet i de nuvarande domkapitlens ställe, som må kunna förefinnas, snarast för riksdagen framlägga förslag till inrättande av dylika mellaninstanser.

Motionen.

Beträffande motiveringen får utskottet hänvisa till motionen.

Utskottet har på författningsenligt sätt inhämtat yttranden över motionen från skolöverstyrelsen, rikets domkapitel, Sveriges allmänna folkskolläraryörening och Allmänna svenska prästföreningen, vilka yttranden som bilagor åtfölja detta utlåtande.

Yttranden.

Folkundervisningskommittén lämnade i sitt betänkande 1912 frågan om distriktsstyrelsernas för folkundervisningsväsendet sammansättning oberörd men uttalade, att domkapitlen i sin dåvarande form ej i alla avseenden fyllde de anspråk, som måste ställas på förvaltningsorgan för ärenden tillhörande folkundervisningen.

Historik.

I proposition, nr 204, till 1913 års riksdag angående utvidgande av överstyrelsen för rikets allmänna läroverk till en överstyrelse för skolväsendet i riket anförde departementschefen, att frågans om mellaninstanserna lösning komme att bero på den erfarenhet, som vinnes angående domkapitlens förmåga att i egenskap av mellaninstanser främja folkundervisningens utveckling och trodde han för sin del, att domkapitlen kunde anpassas efter sin uppgift i nämnda hänseende.

Med anledning av ovannämnda proposition väcktes i andra kammaren en motion, nr 334, med hemställan, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes snarast möjligt låta utreda frågan, huru domkapitlens göromål i fråga om folkundervisningen lämpligen kunna överflyttas på lekmannastyrelser, samt för riksdagen framlägga de förslag, vartill denna utredning kan föranleda.

Statsutskottet avstyrkte motionen och riksdagen beslöt i enlighet med

denna utskottets hemställan och domkapitlen bibehöllos alltså som mellaninstanser.

Vid 1915 års riksdag väcktes i andra kammaren en motion, nr 164, vari hemställdes, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t begära utredning, huruvida och under vilka förutsättningar biskoparnas och domkapitlens befattning med skolärenden må överlätas åt annan myndighet.

Andra kammarens första tillfälliga utskott, dit motionen hänvisats, tillstyrkte motionen med motivering dels att man med större fördel och trygghet kunde anförtro vården om folkundervisningen åt andra myndigheter och dels att de kyrkliga angelägenheterna skulle bli bättre tillgodosedda, om domkapitlen mera uteslutande hänvisades till vården av dessa. Fyra av utskottets ledamöter yrkade i avgiven reservation avslag på motionen med motivering, att domkapitlen icke visat sig olämpliga handhava dessa ärenden och att frågan om domkapitlens omorganisation var under utredning, samt att särskilda lokalstyrelser skulle draga betydande kostnader.

Andra kammaren biföll utskottets hemställan med 94 röster mot 93.

Första kammarens första tillfälliga utskott, dit frågan remitterades, avstyrkte motionen med hänvisning till att frågan om omorganisation av stiftsstyrelserna var föremål för utredning och att denna utrednings resultat borde avvaktas. Denna utskottets hemställan bifölls av första kammaren utan votering, vadan alltså frågan fallit.

Domkapitelskommittén anslöt sig i sitt betänkande år 1918 till den av folkundervisningskommittén uttalade uppfattningen att mellaninstanser voro nödvändiga. Kommittén avvisade de framkomna förslagen att låta dessa mellaninstanser utgöras av länsstyrelser eller folkskoleinspektionen och ansåg sig av praktiska skäl ej heller kunna förorda inrättandet av nya distriktsstyrelser utan ansåg, att domkapitlen borde bibehållas som mellaninstanser, varvid dock domkapitlen borde undergå viss omorganisation.

Utskottet. Utskottet vill till en början framhålla, att förhållandena sedan år 1915, då motion om domkapitlens avskaffande som mellaninstans sist väcktes, väsentligen förändrats genom omorganisationen av ledningen för landets folkskoleväsen enligt Kungl. Maj:ts instruktion den 31 oktober 1919 för skolöverstyrelsen samt genom vidtagna olika ändringar i fråga om folkskoleinspektionen, varför frågan nu kommit i ett annat läge. Domkapitlens befogenhet i fråga om folkskoleärenden har därmed i avsevärd mån inskränkts.

I likhet med motionärerna anser utskottet, att det ej vore lämpligt att helt slopa mellaninstanserna. En alltför stark centralisering medför lätteligen, att berättigade lokala önskemål ej vinna nödigt beaktande. Genom mellaninstanserna med deras större kännedom om de lokala förhållandena, torde även en hel del friktionsanledningar kunna avlägnas.

Utskottet anser alltså, att mellaninstanserna böra finnas kvar. Att, såsom motionärerna antyda, låta landstingens förvaltningsutskott fungera som dy-

lik mellaninstans, synes emellertid vara ett projekt, som utan vidare kan avvisas. Denna institution äger inga som helst förutsättningar att tillfredsställande kunna fylla en sådan uppgift, tillsatt som den är för helt andra uppgifter och i avsaknad av speciell pedagogisk sakkunskap. Några bärande skäl för att låta just denna institution tjänstgöra som valkollegium vid utseende av skolstyrelser för länet, vilken möjlighet även framkastats, ha lika litet påvisats. Att låta länsstyrelserna fungera som mellaninstans kan ej heller förordas. Länsstyrelserna ha visserligen redan under nuvarande förhållanden att ta befattning med vissa skolärenden, men ej med sådana av pedagogisk och mera betydande skolorganisatorisk natur. Om länsstyrelserna gäller även, att de ej inom sig ha tillgång till pedagogisk erfarenhet, varförutom de redan torde vara så överhopade med ärenden av olika slag, att ett ytterligare ökande av deras arbetsbörda ej kan tillrättas. Ej heller folkskoleinspektionen kan anses lämplig som mellaninstans. Denna institution är nu väsentligen inspekterande och kontrollerande och har endast i ett fåtal mindre viktiga frågor att fatta avgörande beslut, och det torde vara olämpligt att vidga dess befogenhet i sistnämnda hänseende. Vad förslaget att tillsätta en särskild läns- eller stiftsnämnd beträffar, skulle även en sådan anordning medföra avsevärda olägenheter utan att motsvarande fördelar vunnas. Att låta mer eller mindre politiskt betonade institutioner välja ledamöter i denna nämnd finner utskottet icke önskvärt. Införandet av dylika nämnder skulle helt visst också draga betydande kostnader. Det bleve 12 eller 24 helt nya ämbetsverk i respektive stift eller län. Att en dylik organisation ej skulle bli billig, behöver knappast särskilt påpekas.

Utskottet vill vidare som sin mening framhålla, att de i motionen påpekade olägenheterna av att bibehålla domkapitlen som instanser mellan de lokala skolmyndigheterna och skolöverstyrelsen efter all erfarenhet äro betydligt överdrivna. Tvärtom torde man ej med fog kunna peka på några anmärkningsvärda olägenheter.

Det må vara riktigt, att det ej i domkapitlen sitter någon särskild representant för lärarna vid folkskolorna, men å andra sidan ha samtliga domkapitelsledamöter i allmänhet stor erfarenhet i pedagogiska spörsmål. Stiftschefen står i ständig kontakt med församlingarna inom stiftet och lär ingående känna dessas önskemål, icke minst beträffande folkskolan. Domprosten är på grund av sin tjänst ledamot i folkskolestyrelsen eller skolrådets ordförande. Domkapitlets övriga ledamöter utgöras i universitetsstäderna av professorerna inom den teologiska fakulteten. Domkapitlen i de övriga stifteten bestå utom av biskop och domprost av vissa av lektorerna vid stiftsstadens läroverk, vilka ju besitta pedagogisk erfarenhet. Domkapitlens sammansättning är alltså sådan, att dess ledamöter äga insikter och erfarenhet på det pedagogiska området. Att domkapitlen som mellaninstans ej kunna fränkännas erfarenhet, som länder skolväsendet till fromma, framgår även av yttranden från olika myndigheter.

I några av de till utskottet inkomna yttrandena har framförts tanken, att med domkapitlen skulle kunna adjungeras en i fråga om folkskoleärenden speciellt sakkunnig person. Utskottet finner för sin del denna utväg tilltalande men anser sig av formella skäl ej kunna tillstyrka bifall till ett yrkande om utredning i denna riktning.

Till slut vill utskottet framhålla, att frågan om domkapitlens omorganisation sedan länge stått på dagordningen. Det kan under sådana omständigheter ej vara lämpligt att nu i en detalj föregripa en möjligen ganska snar omorganisation av hela institutionen.

Under hänvisning till det ovan anförda, får utskottet alltså hemställa,

att motion II: 266 icke måtte till någon andra kammarens åtgärd föranleda.

Stockholm den 22 april 1927.

På utskottets vägnar:

RUBEN WAGNSSON.

Närvarande: herrar *Wagnsson, Lindmark, Öhman, Mogård, Andrén, Mårtenson, Grapenson*, fru *Vessman*, herrar *Björling* och *Hammarlund*.

Reservation

av hrr *Wagnsson, Mårtenson* och fru *Vessman*, som ansett att utskottets utlåtande bort hava följande lydelse:

Såsom av den i motionen givna historiken över den föreliggande frågan framgår, har redan folkundervisningskommittén år 1912 uttalat önskvärdheten av att tidsenligare mellaninstanser för skolväsendet tillskapades än de nu gällande. Och redan ett år efter tillkomsten av den nya centrala ledningen för landets skolväsen lät Kungl. Maj:t igångsätta en utredning om de kyrkliga konsistoriernas omorganisation.

Trots den redan igångsatta utredningen uttalade sig riksdagens andra kammare år 1915 för andra mellaninstanser för skolväsendet än de kyrkliga myndigheterna. Och när den s. k. domkapitelskommittén år 1918 avgav sitt betänkande föreslog den ej blott en omorganisation av konsistorierna som kyrkostyrelser, utan framlade ock ett förslag till en fullständig omdaning av domkapitlen såsom mellaninstans för skolväsendet. Kommittén uttalade också, »att domkapitlens nuvarande organisation ej är anpassad efter dessa uppgifter (att vara mellaninstanser för skolväsendet) torde numera icke vara föremål för större meningsskiljaktigheter».

Såsom i motionen framhålles, har emellertid det framlagda kommittébetänkandet icke föranlett någon Kungl. Maj:ts vidare åtgärd. Orsaken härtill kan näppeligen vara att man ansett reformen ej längre behöfelig utan torde väl vara att söka däri, att man ansett det framställda förslaget med en kyrkoavdelning och en skolavdelning med biskopen som gemensam ordförande lida av såväl praktiska som principiella svagheter. Utskottet finner det därför av behovet påkallat, att tillfälle gives att åter få detta spörsmål närmare utrett. Yttranden hava inhämtats från kungl. skolöverstyrelsen, domkapitlen, centralstyrelsen för Sveriges allmänna folkskolläraryörening och allmänna svenska prästföreningen, vilka som bilagor bifogats betänkandet.

Som synes erinrar *kungl. skolöverstyrelsen*, att den redan år 1921 i sitt yttrande över domkapitelskommitténs betänkande framhöll, att detta icke vore att anse som en allsidig belysning av frågan, särskilt då kommittén föreslog bibehållande av den dualism eller rättare tredelning av ärendenas behandling, som nu på mellanstadiet tillkommer domkapitlen, länsstyrelserna och folkskolinspektörerna. Skolöverstyrelsen understryker alltfort vikten av att den av motionärerna påyrkade utredningen kommer till stånd.

Uppsala domkapitel anser domkapitlen väl skickade för sin befattning med skolärendena och framhåller bl. a. biskoparnas möjligheter att vid visitationer och andra ämbetsbesök i skoldistriktet kunna personligen verka för skolväsendets fromma. Dock framkastar domkapitlet tanken på en förstärkning med en representant för folkskolan, exempelvis en seminarierector i stiftsstad eller en folkskollärare.

Linköpings domkapitel uttalar som sin mening, att visserligen äro domkapitlens medlemmar ej tillsatta med tanke på här berörda uppgifter, men det äro de ej heller i fråga om sin kyrkliga uppgift, men ha dock visat sig kunna »fungera oklanderligt». Domkapitlet anser det lämpligt att avvakta domkapitlens omorganisation, som kanske skulle tillföra dessa sakkunskap på de områden det gäller.

Västerås domkapitel framhåller bland annat, att det på sin tid visserligen avstyrkte domkapitelskommitténs förslag, men i stället föreslog upptagande i domkapitlet av två med folkskoleväsendet särskilt förtrogna personer, varvid dock samtidigt en omorganisation av domkapitlet borde ske med tanke på dess kyrkliga uppgifter. Kan ej en dylik omorganisation nu snart förväntas, borde tillsvidare icke två, utan blott en dylik skolsakkunnig införas med domkapitlet.

Visby domkapitel tillråder ock en dylik förstärkning.

Lunds och Skara domkapitel avböja visserligen tanken på en utredning om domkapitlens avskaffande som mellaninstans, men erkänna det starka behovet av skolsakkunnig förstärkning, antingen genom inrättande av en särskilt kvalificerad tjänst för skolärenden inom domkapitlet eller genom att t. ex. en seminarierector gjordes till ledamot av domkapitlet.

Domkapitlen i Strängnäs och Göteborg finna den nuvarande anordningen

utan brist och hänvisa till den avlyftning av arbetsuppgifter, som skett genom folkskolinspektörernas vidgade befogenheter och skolöverstyrelsens tillkomst.

Karlstads domkapitel framhåller, att då ju alla skolärenden remitterats till folkskolinspektören och då domkapitlet i regel följer denne, har någon anledning till klander mot domkapitlens sätt att leda stiftets skolangelägenheter ej med fog kunnat framställas.

Härnösands domkapitel ingår ej på någon prövning av frågan, då det anser det lämpligast att den ej utbrytes ur sitt större sammanhang med frågan om stiftsstyrelsernas omorganisation.

Växjö domkapitel, som likaledes kritiserar tanken på helt nya mellaninstanser, ifrågasätter emellertid en förstärkning av domkapitlet med en skolsakkunnig, hämtad antingen från seminariet, folkskollärarkåren eller skolrådet, dock icke utsedd genom val utan genom Kungl. Maj:ts utnämning.

Luleå domkapitel ställer sig visserligen tvivlande på möjligheten att skapa lämpliga mellaninstanser enligt något av de olika alternativ, som motionen antyder, men tillstyrker likväl en förnyad utredning, då det finner frågan betydelsefull och härflytande ur en ganska utbredd folkmening.

Av förestående resumé framgår, att om också domkapitlen avvisa tanken på tillskapandet av helt nya mellaninstanser, anser dock flertalet bland dem, att skolärendenas sakkunniga behandling kräver en förstärkning till domkapitlet med speciellt skolsakkunniga personer.

Centralstyrelsen för Sveriges allmänna folkskolläraryörening erinrar liksom skolöverstyrelsen om att den s. k. domkapitelskommitténs förslag ej kan anses såsom en verkligt allsidig prövning av frågan, huru skolväsendets provinsiella ledning bör vara gestaltad. Styrelsen framhåller, att domkapitlens inflytande över skolväsendet torde vara större än vad motionärerna förmena, och detta inflytande kan ofta ha varit till skolans fromma, »men det finnes också en mångfald exempel på motsatsen». Även framhålles, att »domkapitlet med sin allt igenom självskrivna sammansättning ej lämna nödiga garantier för att den provinsiella ledningen av folkskolväsendet överallt i landet handhaves på ett lojalt och tillfredsställande sätt. »Styrelsen tillstyrker därför en utredning i motionens syfte, men framhåller samtidigt angelägenheten av att medlemmarna i de blivande provinsiella styrelserna icke tillsättas på sådant sätt att de komma i beroende till vissa valmanskårer.

Allmänna svenska prästföreningens centralstyrelse medgiver, »att domkapitlet ursprungligen inrättats för andra uppgifter än folkskolans, att dess sammansättning sker på grunder, som icke direkt syfta på folkundervisningen och att därför alla domkapitelledamöternas kompetens i detta avseende i viss mån kan sättas i fråga», varvid styrelsen dock vill göra undantag för biskopen och domprosten. Styrelsen säger ock, att »läget torde vara sådant, att en förändring på ett eller annat sätt är icke blott önskvärd utan också behövlig». Dock anser styrelsen, att omorganisationen av mellaninstanserna

helst bör ske inom domkapitlens ram, såsom varande bäst för skolan och ekonomiskt fördelaktigare.

Av den givna redogörelsen torde framgå, att allmänt erkännes, att domkapitlet i sin oförändrade form näppeligen kunna sägas vara skickade att på ett tillfredsställande sätt tjänstgöra som mellaninstans. Endast ett fåtal domkapitel avböja varje som helst omorganisation.

I likhet med såväl domkapitelskommittén som motionärerna anser utskottet, att mellaninstanserna böra bibehållas. Deras slopande skulle förvisso innebära en risk för schablonmässig eller alltför uniformerande behandling av skolfrågorna från den centrala skolmyndigheten.

Att, såsom motionärerna framhållit, skolväsendet vunnit en sådan omfattning, att det kräver en provinsial ledning och representation, som är för detta ändamål tillsatt, synes uppenbart. Även om i flera fall domkapitlet kunnat visa sig ha väl fyllt sin uppgift, så är det dock oegentligt att lämna handläggningen av dessa spörsmål till en myndighet, som ursprungligen ej avsetts för den uppgift, den nu fått om hand. Även om domkapitelslektorerna, såsom i flertalet domkapitelsutlåtanden hävdas, äro pedagogiskt sakkunniga, äger man därför ingen garanti för att de äga någon förtrogenhet med folkskolväsendet. Trenne reservanter inom Växjö domkapitel säga också: »Även domkapitlet anses av många mindre lämpliga som pedagogiska mellaninstanser, enligt vår åsikt icke utan skäl. Visserligen brister icke här allmän pedagogisk kompetens, men det kan icke förnekas, att det i många fall är klen beställt med speciell sådan i folkskolefrågor, vartill kommer, att flertalet av konsistoriemedlemmarna, läroverkslektorerna, av sin egentliga gärning hindras att i erforderlig grad sätta sig in i dessa ärenden. Det är vidare obestridligt, att det på många håll råder animositet och rivalitet mellan läroverkens män och folkskolans och mellan kyrkans och folkskolans, ett förhållande, som är ägnat att minska domkapitlens auktoritet hos den ene av de stridande parterna. Sist men icke minst vilja vi erinra om den strävan till oberoende av kyrkan, ej att fatta = kristendomen, som utmärker vår tids skolväsen. Skolan anser sig numera som en med kyrkan jämbördig institution och känner sin subordination under kyrkliga myndigheter som ett tryck. En så viktig del av undervisningsväsendet som universitetet och allmänna läroverken står ju så gott som skild från kyrkligt inflytande. Även om domkapitlet reformerades genom adjunktion av seminarielärare eller andra folkskolans män, skulle föga vinnas därigenom. Kritiken kommer icke därför att tystna. Domkapitlet böra, och detta för övrigt även av kyrkliga skäl, bliva rent kyrkliga myndigheter.»

Frågan uppställer sig då, huruvida man som mellaninstanser för skolväsendet bör begagna domkapitelsformen, utbyggd med speciell sakkunskap i folkskolärenden på sätt som i flera domkapitels yttranden angivits eller om man bör inrätta helt nya provinsiala styrelser. Till förmån för det förra alternativet kan anföras, att man därigenom kan tillgodogöra sig domkapit-

lets personal- och lokalkännedom i skolfrågorna ävensom konsistorienotariens administrativa och judiciella kompetens, varjämte kostnaderna kunde hållas relativt låga.

Mot en dylik anordning talar emellertid närmast ett principiellt skäl. Det finns ingen anledning att låta undervisningsväsendet, när det gäller folkskolan, stanna kvar i subordinationsförhållande till kyrkostyrelsen, när så ej längre är fallet med den högre undervisningen. De kyrkliga myndigheternas befattning med skolväsendet ur kyrkligt-religiös synpunkt berör huvudsakligen frågan om kristendomsundervisningen, och den ordning, som därvid gäller eller kan komma att gälla, beröres ej av frågan om, på vad sätt mellaninstansen är organiserad. Skulle därför fullt självständiga provinsiella ledningar för skolväsendet tillskapas, torde det därvid behöva utredas, i vad mån detta kunde medföra större kostnader för det allmänna. Därvidlag föreligga från Växjö domkapitel särdeles värdefullt statistiskt materiel. År 1925 behandlade detta domkapitel 2,056 ärenden, därav 185 skolärenden. För år 1926 voro siffrorna 1,949 och 200. De egentliga skolmålen hava år 1925 varit: fastställda folkskolereglementen 11, ändringar i d:o 11, fastställda fortsättningsskolereglementen 5, ändringar i d:o 15, summa 42; år 1926 fastställda folkskolereglementen 13, ändringar i d:o 20, fastställda fortsättningsskolereglementen 27, ändringar i d:o 22, summa 82. Dessutom har år 1925 fällts 11 utslag i besvärsmål rörande folkskolläraryrval o. d. samt år 1926 16 utslag. Många av dessa skolfrågor hava krävt mycken tid både vid förberedandet och den slutliga behandlingen.

De ovannämnda reservanterna inom Växjö domkapitel hålla före, att en dylik skolnämnd eller provinsstyrelse ej skulle behöva sammanträda mer än en à två gånger i terminen, varigenom utgifterna kunde hållas mycket måttliga. Även om något tätare sammankomster bleve nödiga, synes det dock uppenbart, att farhågorna för upprättandet av 12, resp. 24 nya ämbetsverk äro oerhört överdrivna.

Att medlemmarna av en dylik provinsstyrelse ej borde väljas av vissa korporationer, synas de flesta yttrandena vara ense om. Utskottet tror icke heller på lämpligheten därav. Likaledes synes man ganska enhälligt avvisa det framförda alternativet om skolärendenas överlämnande till landstingens förvaltningsutskott förstärkta med pedagogisk sakkunskap.

Den mellaninstans, som skall skapas, måste enligt utskottets mening fylla dessa krav: den bör vid folkskolärendenas avgörande ha tillgång till speciellt sakkunniga personer samt draga minsta möjliga kostnad.

För att ej på något sätt begränsa nu blivande utredning av frågan, vill utskottet ej hava uttalat någon förhandsmening om huruvida domkapitelsformen till någon del härvid kan komma till användning. Icke heller tar utskottet ställning till frågan om huruvida dessa ärenden kunna överlämnas till länsstyrelserna, om med dessa vid behandling av folkskolärenden adjungeras i

dessa frågor speciellt sakkunniga. Frågan om mellaninstanser för folkskolväsendet bör i hela sin vidd erhålla den möjligast allsidiga prövning.

Utskottet får därför hemställa,

att andra kammaren måtte besluta, att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t begära utredning om vilka åtgärder må kunna vidtagas för att i folkskolväsendets mellaninstanser bereda ökat utrymme för verklig sakkunskap i skolfrågor.

Skolöverstyrelsen.

Till riksdagens andra kammäres första tillfälliga utskott.

I en vid 1927 års riksdag väckt, till riksdagens andra kammäres första tillfälliga utskott hänvisad motion (II: 266) har hemställts, att riksdagen ville besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t ville efter erforderlig över- eller omarbetning av de förslag till tidsenliga mellaninstanser för folkskoleväsendet i de nuvarande domkapitlens ställe, som må kunna förefinnas, snarast för riksdagen framlägga förslag till inrättande av dylika mellaninstanser.

Genom beslut den 18 februari 1927 har Kungl. Maj:t, på därom gjord vederbörlig framställning, anbefallt Kungl. Skolöverstyrelsen att senast den 20 mars 1927 till riksdagens andra kammäres första tillfälliga utskott inkomma med yttrande över, bland annat, ifrågasvarande motion.

Med anledning härav får Överstyrelsen anföra följande.

Överstyrelsen har redan förut haft anledning att sysselsätta sig med frågan om lämpliga mellaninstanser för skolväsendet. Särskilt var detta fallet i det underdåniga utlåtande, som Överstyrelsen den 10 juni 1921 avgav över den s. k. domkapitelkommitténs betänkanden angående dels omorganisation av stiftsstyrelserna, dels förändring av stiftsindelningen. I detta sitt utlåtande framhöll Överstyrelsen, att kommitténs betänkanden på grund av de direktiv, som varit vägledande för dess arbete, icke kommit att innehålla en allsidig och fullständig utredning av den viktiga frågan om skolväsendets mellaninstanser. Så hade kommittén utgått ifrån att domkapitlen även efter en omorganisation skulle äga just de befogenheter, som nu tillkomma dem, varför det grundläggande spørsmålet om det verksamhetsområde, som rätteligen bör tillkomma en mellaninstans för skolväsendet, icke blivit föremål för skärskådande. Vidare framhöll Överstyrelsen, att det vid ordnandet av lämpliga provinsialstyrelser för skolväsendet borde tagas i övervägande, i vad mån det vore möjligt att undvika den dualism vid folkskoleärendenas behandling, som nu råder på mellanstadiet, i det att beslutanderätt tillkommer dels domkapitlen, dels länsstyrelserna, dels folkskolinspektörerna. Slutligen har Överstyrelsen i sitt utlåtande uttalat sig för att det borde undersökas, huruvida icke en provinsialstyrelse lämpligen borde få befogenhet även beträffande andra skolarter än dem, som för närvarande tillhöra domkapitlens verksamhetsområde.

Med hänsyn till de synpunkter, Överstyrelsen sålunda ansåg sig böra göra gällande, är det tydligt, att Överstyrelsen icke kunde ansluta sig till domkapitelkommitténs förslag, utan Överstyrelsen förordade en ny, allsidig och förutsättningslös utredning av frågan om skolväsendets ledning och förvaltning å mellanstadiet.

Då det, sedan nämnda utlåtande avgavs, icke inträffat något, som skulle föranleda Överstyrelsen att ändra mening i förevarande hänseende, vill

Överstyrelsen härmed uttala, att Överstyrelsen finner en sådan utredning, som här ovan angivits, fortfarande vara önskvärd.

Stockholm den 11 mars 1927.

För Skolöverstyrelsens chef
N. O. BRUCE.

/ *H. B. Hammar.*

Bil. 2.

Domkapitlet i Uppsala.

Till riksdagens andra kammares första tillfälliga utskott.

Genom nådig remiss har domkapitlet i Uppsala fått sig anbefallt att så snart ske kan och senast den 26 mars 1927 till Eder inkomma med yttrande över motionen nr 266 angående inrättande av mellaninstanser för folkskoleväsendet i domkapitlens ställe; och får i anledning härav domkapitlet anföra följande.

Domkapitlen äro särskilt i de större stiften så belastade med viktiga och växande uppgifter för det kyrkliga arbetet, att det från denna synpunkt skulle innebära en lättnad, om skolärendena avfördes från deras ämbetsplikter. Men det är icke för domkapitlet möjligt att tillstyrka en anordning, som för den sak det här gäller, nämligen folkskoleväsendet, skulle innebära en försämring och dessutom skapa nya ansenliga utgifter och nya icke nödvändiga ämbetsverk.

När det gäller en förändring av nu gällande ordning, torde dels behovet böra konstateras, dels det bästa sättet utrönas i och för behovets fyllande. Söka vi här efter det behov, som skulle framkalla en så vittutseende åtgärd som den motionärerna föreslå, så frågar sig domkapitlet, huruvida några svårare olägenheter uppstått eller huruvida något missnöje är för handen i anledning av den befattning domkapitlen fortfarande äga med skolärenden även sedan Kungl. överstyrelsen inrättats. Motionärerna hava icke påvisat några olägenheter av den nuvarande anordningen. En ändring torde icke böra företagas, om den icke är av behovet påkallad.

Lektorerna, som utgöra majoritet i de flesta domkapitlen, äro icke utsedda från kyrkliga synpunkter. I hundratals år hava således de för kyrkostyrelsen avsedda domkapitlen till största delen bestått av skolans män. Domkapitlet kan icke påstå att denna sammansättning av kyrkostyrelsens stiftsorgan medfört men för kyrkan, hur egendomlig den än kan synas vara från kyrklig synpunkt. Dessa medlemmar i domkapitlen äga emellertid sin egentliga sakkunskap på skolans och undervisningens område. Visserligen undervisa de icke i folkskolan, men de äro pedagoger, och såsom sådana skolsakkunniga, och även med alla tendenser att specialisera de olika skolformerna på ett ganska onaturligt sätt lär man icke kunna förneka att undervisning och fostran utgöra lärarkallets huvuduppgift både i läroverk och folkskola. Annorlunda ställer sig saken när vi gå till domkapitlen i Uppsala och Lund. Även där hava domkapitlens flesta medlemmar till uppgift undervisning, men på ett helt annat och vetenskapligt stadium.

Härvidlag må ock besinnas, att domkapitlen i alla skolärenden hava

att tillgå folkskoleinspektörernas sakkunskap och yttranden. Den nuvarande folkskoleinspektionen gör det lättare för domkapitlen att handhava skolärenden än förut varit fallet.

Alldeles i saknad av kompetens torde sålunda domkapitlen icke vara när det gäller folkskolan. Motionärerna hava med rätta framhållit konsistorienotariens skoladministrativa sakkunskap och tänkt sig, att han skulle ingå i en mellaninstans för länet eller stiftet. Även övriga medlemmar av domkapitlen känna något till folkskolan. Biskopen eller domprosten eller annan ledamot av domkapitlet, som tillfälligt fullgör biskopens visitationsplikt, ha under sina resor i stiftet och sina visitationer oupphörligen anledning att taga reda på folkskolan och dess ställning i de olika socknarna. Det är icke ovanligt att visitator vid sådana tillfällen kan understödja och kanske åstadkomma förverkligandet av önskemål och krav, som av folkskoleinspektören uppställas, eller ställa till rätta, där olika meningar yppat sig. Vid handhavandet av folkskolans angelägenheter är det liksom i alla andra mänskliga ärenden viktigt att icke hava tillgång endast till handlingar och papper utan att komma i personlig kontakt med de människor och förhållanden det gäller, här med skolbarn, föräldrar, lärare och andra intresserade och socknarnas skolväsen och dess verksamhet. Härutinnan hava biskoparna möjligheter, vilka icke, såvitt domkapitlet har sig bekant, finnas hos någon av de former för ny mellaninstans mellan skolöverstyrelsen och folkskolorna, som förslagsvis nämnas av motionärerna.

Att anförtro skolväsendets omvårdnad åt landstingens förvaltningsutskott förstärkt på det ena eller det andra sättet ter sig för den, som har någon kännedom om sammansättningen av landstingens förvaltningsutskott och deras arbetsuppgifter och arbetssätt, avgjort såsom en för folkskoleväsendet olycklig utväg. Motionärerna hava också framkastat möjligheten av att skapa ett nytt ämbetsverk för varje län, tjugufyra institutioner, vilkas medlemmar skulle utses dels av landstingens förvaltningsutskott, dels av Kungl. Maj:t och så vidare.

Man frågar sig, om vi verkligen behöva skapa en ny omfattande byråkrati för detta ändamål och därmed också pålägga det allmänna en ny utgift, som, när dylika ämbetsverk med bisittare, lokaler, sekreterare, skrivbiträden, vaktmästare, material tillkommit i de olika länen eller låt vara endast i de olika stiftet, kommer att röra sig om höga summor, åtminstone någon million årligen. Skola dessa nya ämbetsverk få karaktär av domstol? Eljest frågar man sig, huruvida dessa nya skolstyrelser för länen eller stiftet skola hava fullt upp att göra, om besvärsmålen, som ofta äro de krångligaste skolärendena, icke skola tillkomma dem, utan fortfarande gå till domkapitlen.

Domkapitlen äga visserligen, de flesta av dem, inom sig förnämlig pedagogisk sakkunskap, men vid deras nuvarande sammansättning är hänsyn icke tagen till folkskolans särskilda behov. Domkapitlens omorganisation står sedan många år på dagordningen, men torde knappast under den närmaste framtiden kunna bliva genomförd. Dock skulle det vara en lätt sak att förse de nuvarande domkapitlen med bästa befintliga sakkunskap i folkskoleärenden genom att till domkapitlens nuvarande medlemsantal lägga en av Kungl. Maj:t för ändamålet förordnad representant för folkskolan, varvid man kan tänka sig stiftsstadens seminarierector, vilken i mer än ett domkapitel vid behov adjungerats och därvid tillfört domkapitlet synnerligen värdefull sakkunskap i hithörande frågor, eller också kan någon av

folkskolelärarna i stiftsstadens eller en folkskoleinspektör tagas i anspråk för samma ändamål. En dylik ny av Kungl. Maj:t utsedd medlem av domkapitlet skulle dock, enligt vad Uppsala domkapitel anser, icke deltaga i dess förhandlingar endast när det gäller folkskoleärenden, utan han skulle innebära en värdefull tillökning i domkapitlets sammansättning i och för domkapitlets uppgift i dess helhet.

Måhända är det på sin plats att i detta sammanhang påpeka en nära liggande omständighet. Kyrkoherdens nuvarande funktion såsom ordförande i skolrådet torde icke kunna bibehållas, om han skall ställas under en ny överhet för skolans vidkommande, vare sig denna nya skolstyrelse inrättas länsvis eller stiftsvis. Kyrkoherden skulle då få för många överheter, och han skulle kunna tagas i anspråk av dessa nya ämbetsverk på ett sätt, som icke är förenligt med hans prästerliga uppgift.

Domkapitlet, som icke håller före att dess önskemål rörande domkapitlens omorganisation överhuvud tillhöra det yrkande, som Kungl. Maj:t nu begärt, inskränker sig därför till att på ovan anförda grunder avstyrka motionärernas hemställan.

I detta ärendes handläggning hava, förutom undertecknad ärkebiskop, deltagit domprosten Lizell och professoren Reuterskiöld samt såsom adjungerad ledamot konsistorienotarien Radhe.

Uppsala den 23 mars 1927.

På domkapitlets vägnar:

NATHAN SÖDERBLOM.

/ Olof Sundborg.

Bil. 3.

Domkapitlet i Linköping.

Till riksdagens andra kammarens första tillfälliga utskott.

Sedan domkapitlet i Linköping genom nådig remiss av den 24 februari 1927 anbefallts att, så snart ske kunde och senast den 26 innevarande mars, till utskottet inkomma med yttrande över den av herrar Hallén och Jonsson i Andra kammaren väckta motionen nr 266 angående inrättande av mellaninstanser för folkskoleväsendet i domkapitlets ställe, får domkapitlet i Linköping till åttlydnad härav äran anföra följande.

Att i folkskoleärenden en oväldig mellaninstans mellan de tusentals skol-distrikten och skolöverstyrelsen alltjämt erfordras, är uppenbart. En sådan finnes för närvarande i domkapitlet, vilken motionärerna nu önska få ersatt med en annan anordning, ehuru de ha svårt att ge anvisning på, huru en sådan lämpligen bör sammansättas.

Att folkskoleinspektörerna, som mycket riktigt i motionen, enligt citat från domkapitelskommittén, angivas såsom rådgivande och kontrollerande men icke styrande organ, och som uppenbarligen i ett flertal fall skulle bli parter i målen hos en mellaninstans, omöjligen kunna ifrågakomma, behöver ej vidare utredas. Att länsstyrelserna som sådana ej heller äro lämpade till ersättare av domkapitlet, är i motionen och av länsstyrelserna själva erkänt.

Några uppslag giva motionärerna dock, och i första rummet tänka de på en nämnd för länet eller stiftet, bestående av konsistorienotarien inom stiftet och därtill hörande län och tre andra personer, representerande skolråden, föräldrarna och skollärarna. Huruvida konsistorienotarierna, som dagligen äro upptagna av sin ordinarie tjänst, lagligen skola kunna delegeras till att vissa dagar sitta som ordförande inom denna nämnd i stifts- eller länsstäder, torde vara tvivel underkastat. Och vad de tre övriga medlemmarna i nämnden beträffar, så skulle de representera olika *intressen*, som redan äro företrädade inom skolråd och kyrkostämman ävensom genom folkskolinspektören, och tydligen i flertalet fall mer eller mindre komma att avspegla dessa intressen men därvid också mycket ofta, då dessa komma i konflikt, stanna i olika mening, vilket beträffande en nämnd på fyra personer måste bli särskilt olägligt och torde verka förlamande på dess uppgifter. Även dagspolitiska synpunkter torde lätt komma att spela in, om de tre bisittarna skola väljas av landstinget inom länet eller landstingen inom stiftet. Samma fel skulle tydligen vidlåda en nämnd, som helt och hållet bildades ur eller utsåges av landstingen.

Under sådana förhållanden kunde det synas lämpligt att avvakta domkapitlens omorganisation, som kanske skulle tillföra dessa mer sakkunskap på de områden det gäller. Man kunde även tänka sig, att tills vidare en representant för folkskolan särskilt adjungerades i folkskolefrågor. Att emellertid även domkapitlen i sin nuvarande gestalt ej äro illa lämpade till opartisk mellaninstans i folkskolefrågor, torde kunna hävdas. Visserligen äro ej medlemmarna valda speciellt för detta ändamål. Men lek-männen inom dem äro heller ej valda med hänsyn till sin uppgift som medlemmar i kyrkostyrelse, och ändock torde det ifrågasättas, om ej domkapitlen oklanderligt fungera som kyrkostyrelse, liksom de fungerade väl som utnämmande av lärare vid läroverk och seminarier, medan de ägde denna funktion. Mången anser, att skolöverstyrelsens utnämningar ofta äro mindre väl grundade än tidigare domkapitlens, vilket ock visas genom talrikare överklaganden. För övrigt synes redan det att vara lärare och ha en vidare kännedom om undervisningsväsendet inom riket vara en icke föraktlig förutsättning för att ha ett omdöme i folkskolefrågor. Det visar sig ock på flertalet områden, att där en uppgift påläggas någon, han också i regeln sätter sig närmare in i de frågor, han har att ta ställning till. Så är det väl t. ex. med en stadsfullmäktig, en medlem i skolöverstyrelsen, en generaldirektör, ett statsråd, för att blott nämnda några kategorier av sådana, som väl ofta ej ha särskild utbildning för sin blivande verksamhet. Slutligen må framhållas, att biskoparna vid sina visitationer äro skyldiga att taga noga reda på församlingens folkskoleförhållanden och även eljest vid resor i stiftet bliva i tillfälle att komma i kontakt med och välgörande inverka på folkskoleärenden ute i församlingarna, vilken förmån för skolan skulle upphöra, om domkapitlen ej längre hade att skaffa med folkskoleväsendet.

Det anmärkes mot domkapitlen, att man av dem ej skulle kunna förvänta initiativ. Oavsett om denna synpunkt är den viktigaste för en mellaninstans, så torde denna farhåga delvis vara ogrundad, och delvis bero på en nyligen vidtagen anordning, som i sak berövat domkapitlen den verkliga karaktären av mellaninstans, nämligen den, att vid olika mening mellan skolinspektör och domkapitel, detta icke äger att fatta beslut utan måste överlämna ärendet till skolöverstyrelsens avgörande. Sin mening kan dock

domkapitlet alltid göra gällande inför skolöverstyrelsen, och på förberedande stadium tjäna domkapitlen i hög grad såsom förmedlande och hemställande myndighet gent emot skolråd och kyrkostämma å ena sidan och skolinspektörerna å den andra och torde just häri ha en av sina förnämsta, ehuru utåt ej i högre grad bemärkta uppgifter. Om motionärerna ville föreslå, att domkapitlen finge själva besluta i ärenden, där de icke i allo gilla inspektörens yrkanden, skulle domkapitlens positiva åtgärder i folkskolefrågor nog visa sig tillräckligt beaktansvärda för att kunna rubriceras som initiativ. I yttranden över remisser från Kungl. Maj:t torde domkapitlen även ha visat, att de äro mäktiga av självständiga yrkanden och initiativ.

Då alltså enligt domkapitlets mening motionärerna icke lyckats ådaga-lägga, att domkapitlens nuvarande befattning med folkskoleväsendet icke innebär tillräcklig trygghet eller att domkapitlen visat sig oskickliga att sköta densamma, och då de icke heller synas domkapitlet ha lyckats anvisa någon annan anordning, som skulle innebära större kompetens, oväld, trygghet eller fördel med avseende på de uppgifter, som tillkomma domkapitlen som mellaninstans i folkskoleärenden, så hemställer domkapitlet, att motionen ej måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda. Den mellaninstans, som skulle »med auktoritet kunna ingripa med egna initiativ eller förslag» och »vidtaga sina egna administrativa eller dömande åtgärder med en helt annan auktoritet, än vad nu kan ske», måste i varje fall utrustas med den beslutande myndighet vid olika mening med inspektören, som fräntagits domkapitlen och i stället tillerkänts skolöverstyrelsen, något var till riksdagen, trots det rimliga däri, måhända icke vore benägen att lämna sin medverkan. Linköpings domkapitel den 16 mars 1927.

På domkapitlets vägnar:

BERNHARD RISBERG.

/ Daniel Gadd.

Bil. 4.

Domkapitlet i Skara.

Till riksdagens andra kammares första tillfälliga utskott.

Genom nådig föreskrift den 24 nästlidne februari har domkapitlet anmodats att till Eder avgiva utlåtande med anledning av en utav herrar Harald Hallén och Conrad Jonsson i riksdagens andra kammare väckt motion nr 266 angående inrättande av mellaninstanser för folkskoleväsendet i domkapitlens ställe, och får domkapitlet med anledning härav anföra följande:

Att en mellaninstans för behandling av folkskoleärenden fortfarande är nödvändig, finner domkapitlet obestridligt. Emellertid synes det icke möjligt att till länsstyrelserna, eventuellt med någon förstärkning av dem eller till folkskolinspektörerna överflytta de folkskoleärenden, som det nu åligger domkapitlen att handlägga. Tanken att länens skolstyrelser skulle utgöras av landstingens förvaltningsutskott, låt vara med någon förstärkning för tillgodoseendet av de pedagogiska intressena, torde få betecknas såsom orim-

lig. Ledamöterna i landstingens förvaltningsutskott äro valda för helt andra uppgifter. En nämnd för varje stift, bestående av konsistorienotarien, en skolrådsordförande, en representant för lärarekåren och en för föräldra-intresset, torde icke vara tillräddlig, särskilt med tanke på de många och ofta viktiga besvärsmål, som av de nuvarande mellaninstanserna, domkapitlen, behandlas. Och om dessa besvärsmål, såsom synes sannolikt, icke kunde överflyttas till denna nämnd, kunde det befaras, att densamma finge för få uppgifter för att motivera dess existens. Tjugufyra nya ämbetsverk, ett för varje län, eller också tolv sådana nya institutioner, en för varje stift, skulle enligt motionen skapas. En dylik ökning av våra ämbetsverk och därmed följande ökade, sannolikt mycket ökade, kostnader borde icke utan mycket trängande skäl ske i en tid, som lider av tunga skatter och besvärande pappersvälde.

Från kyrkans synpunkt är det icke nödigt att hos domkapitlen bibehålla behandlingen av nu ifrågavarande skolärenden — under förutsättning att biskop och prästerskap fortfarande få utöva verksamt inflytande på skolornas kristendomsundervisning och kristliga barnaföstran. Men från skolans egen synpunkt är det av vikt, att icke den nuvarande ordningen utbytes mot en, som i ringare mån än denna äger förutsättningar att till skolans gagn handhåva dess angelägenheter. De av motionärerna framkastade förslagen böra av detta skäl avvisas. Oriktigt är det påståendet, att domkapitlen skulle hava förlorat all reell betydelse såsom mellaninstanser. Först lär en var som äger kännedom om de verkliga förhållandena nödgas medgiva, att den behandling, som domkapitlen ägna åt de nyss i annat sammanhang nämnda, talrika och ofta viktiga och grannliga besvärsmålen i skolärenden, samt domkapitlens därpå grundade utslag äga samma reella betydelse som t. ex. häradsrätts eller länsstyrelses handläggning av och utslag i de ärenden, som falla inom deras område. Om meningen med de anförda orden vore den att fränkänna domkapitlen all betydelse i detta avseende, därför att deras utslag kunna överklagas i högsta instans, så borde motionärerna hava yrkat på borttagandet av varje mellaninstans, något som de ju dock icke vilja göra, då de tvärtom anse, att allvarliga betänkligheter däremot resa sig. Och vad vidare beträffar alla de reglementsärenden, som domkapitlen handlägga, så är det visserligen sant, att kapitlens befogenhet därvid mycket inskränkts genom en på administrativ väg i senare tid tillkommen förordning, att dessa ärenden, då domkapitlet ej följer inspektörens mening, skola överlämnas till kungl. skolöverstyrelsen för dennas beslut, vilket dock naturligtvis kan överklagas hos Kungl. Maj:t. Säkerligen skulle emellertid samma inskränkande bestämmelse komma att gälla eventuella nya mellaninstansers befogenhet. För övrigt händer det, så vitt domkapitlet har sig bekant, mera sällan, att reglementsärenden av denna anledning behöva överlämnas till kungl. skolöverstyrelsens avgörande, emedan, då olika meningar från början framtråda hos inspektör och församling, genom ömsesidigt tillmötesgående från båda sidorna sådant slutyrkande i allmänhet kunnat göras från inspektörens sida, att domkapitlet ansett sig böra besluta i enlighet med detta. Men framför allt betonar domkapitlet, att med den nuvarande ordningen följer en livlig personlig kontakt mellan stiftsstyrelsen och folkskolan, i synnerhet genom biskopens visitationer och andra besök inom församlingarna, enär därvid icke endast mycken tid ägnas åt folkskolan genom möte med barn och lärare i de många skolorna, utan även viktiga skolärenden på ett i god mening per-

sonligt sätt äro föremål för överläggning mellan visitorator, skolråd eller skolstyrelse och lärare samt föräldrar, och ofta har det visat sig, att dessa överläggningar lett till goda resultat och undanröjt svårigheter och missförstånd samt förebyggt eller mildrat stridet. Vill man gå den väg, som motionärerna föreslå, så ökar man däremot den byråkratiska pappersbehandlingen av skolärendena.

Domkapitlens nuvarande sammansättning lärer med hänsyn till folkskoleärendenas behandling icke heller vara så otillfredsställande, som motionärerna vilja göra gällande. Läroverkslektorerna böra väl anses äga en pedagogisk bildning och erfarenhet, som icke alldeles odugliggöra dem för befattningen med även dessa pedagogiska angelägenheter. Domprosten är såsom pastor i en oftast stor församling ingalunda främmande för folkskoleärenden. Om biskopen är förut talat, och även om han i åtskilliga fall icke tidigare skulle såsom församlingspastor ha stått folkskolan nära, så torde han genom sin biskopliga ämbetsutövning få betraktas såsom icke alldeles utan erfarenhet även på barnauppfostrans område. Det bör icke heller förgätas, att domkapitlet i folkskoleärenden äga tillgång till folkskolinspektörernas sakkunniga utredningar och utlåtanden, vilka även för eventuellt andra mellaninstanser bleve nödvändiga.

Riktigt är, att domkapitlet behöva omorganiseras, och detta huvudsakligen för kyrkans och församlingarnas skull. Emellertid föreligger i den väckta riksdagsmotionen icke denna stora och svårlösta fråga. Och den bör heller icke sammankopplas med frågan om domkapitlet såsom mellaninstanser i folkskoleärenden. Men ehuru verkligheten icke giver stöd åt det underkännande omdöme, som motionen faller över domkapitlet i sistnämnda avseende, hindrar detta icke, att dessa — utan sammankoppling med den stora frågan om domkapitelns organisationen — redan nu skulle kunna göras bättre skickade, än de för närvarande äro, för folkskoleärendenas behandling. Och domkapitlet anser, att detta kunde ske på så sätt, att en folkskoleman — t. ex. en seminariektör eller en överlärare — bleve bisittare i domkapitlet, men icke endast i folkskoleärenden, utan i alla frågor, och således fullt likställd med övriga kapitelledamöter. Det vore enligt domkapitlets tanke till gagn för samtliga ärendens behandling, att så skedde. En skärpt blick för det hela och för specialområdenas inre sammanhang skulle därigenom lättare erhållas, för att icke tala därom, att auktoriteten i god mening stärktes, om den föreslagne nye ledamöten — som väl borde utses av Kungl. Maj:t för vissa år eller tills vidare, eventuellt på förslag av vederbörande domkapitel — bleve ett verkligt konsistorialråd.

Domkapitlet anser alltså, att med anledning av den väckta motionen, åtgärder böra vidtagas för lagändring i nu angivet syfte.

Skara domkapitel den 16 mars 1927.

HJ. DANELL.

Emil Berglund.

R. Larsson.

M. G. Törnquist.

P. T. Arbman.

S. E. Melander.

Paul Öhlin.

/ *Nils R. Hermansson.*

Domkapitlet i Strängnäs.

Till riksdagens andra kammarers första tillfälliga utskott.

Genom remissresolution från Kungl. Ecklesiastikdepartementet den 24 sistlidne februari anbefallt att före den 26 mars 1927 till riksdagens andra kammarers första tillfälliga utskott inkomma med yttrande över motion nr 266 av herrar Hallén och Jonsson angående inrättande av mellaninstanser för folkskoleväsendet i domkapitlens ställe, får domkapitlet anföra följande:

Det torde icke tillkomma domkapitlet att korrigera vad som brister i motionens allmänna uppfattning av arbetsordningen i ett domkapitel. Ej heller har domkapitlet någon orsak att föra sin egen talan inför upprepade beskyllningar om inkompetens att handlägga frågor rörande stiftets folkskoleväsen, men skulle finna det högst betänkligt, om ledamöterna i ett domkapitel skulle mer än andra sakna förutsättning att i någon mån tillägna sig den »stora skoladministrativa sakkunskap», som motionärerna tillerkänna konsistorienotarien.

Det torde för den sakkunnige vara klart, att den befattning med folkskoleväsendet, som tillkommer domkapitlen, väsentligen kan sammanföras i dels reglementsärenden, dels besvärsmål. Vad de förra beträffar, blir domkapitlens inflytande begränsat redan genom folkskolestadgan. Detsamma skulle gälla vilken annan mellaninstans som helst, om nuvarande bestämmelser bibehållas. I folkskolestadgan § 11 mom. 3 heter det: »Skolrådets förslag till reglemente skall jämte i ärendet förda protokoll översändas till statens vederbörande folkskolinspektör, som har att med eget yttrande överlämna detsamma till vederbörande domkapitel för prövning och godkännande. Skulle domkapitlet emellertid vid nämnda prövning finna sig icke kunna godkänna av inspektören gjort yrkande, skall domkapitlet med eget yttrande översända samtliga handlingar till skolöverstyrelsen, och ankommer det därefter på skolöverstyrelsen, att, efter skolrådets hörande, besluta rörande reglementet i dess helhet.» Om domkapitlet därför i fall, där skoldistrikt och inspektör stannat vid olika meningar, biträder inspektörens mening, så är saken därmed avgjord, såvida icke skoldistriktet går den mödosamma vandrigen till högre myndighet. Om domkapitlet icke biträder inspektören, så *måste* ärendet författningsenligt överlämnas till skolöverstyrelsen. Det säger sig självt, att domkapitlet under sådana förhållanden på grund av gällande författning knappast får annan uppgift än att förmedla skriftväxlingen mellan skolråd och skoldistrikt å ena sidan och inspektören å den andra. Och en statens folkskolinspektör lär väl sällan låta ett mellanhavande med ett skoldistrikt gå så långt som till skolöverstyrelsen, utan att först ha förvissat sig om nödigt ryggstöd för sin mening.

Vad värde mellaninstansens mening har för skolöverstyrelsen, tillåter sig ej domkapitlet att bedöma. Men väl kan man sätta under diskussion, huruvida en ur politiska val framgången representation, t. ex. landstingets förvaltningsutskott med någon förstärkning, skulle kunna »erhålla en betydligt större auktoritet och tillmätas större hänsyn».

Vad beträffar besvärsmål lära dessa icke kräva någon specifikt pedagogisk sakkunskap eller särskild bygdekännedom, utan eu vanlig okonstlad uppfattning av lagar och författningar och deras tillämpning. Vägledande för ett bedömande av domkapitlens verksamhet i detta stycke torde vara

att undersöka, i vad mån domkapitlens behandling av dylika mål blivit av högre rätt underkänd.

Därmed vill domkapitlet icke ha sagt, att domkapitlet vore särskilt angeläget att under sin behandling behålla ifrågakvarande ärenden eller att icke en annan mellaninstans skulle kunna tänkas, även om domkapitlet på goda grunder betvivlar lämpligheten av de förslag, motionärerna framställt. Det torde emellertid icke vara domkapitlets sak att ge några uppdrag i berörda hänseende.

Strängnäs domkapitel den 9 mars 1927.

Otto Norberg.

A. Fransén.

P. J. Gustafsson.

Gunnar Tingdal.

Gustav Löw.

/ *Gustaf Svengren.*

Bil. 6.

Domkapitlet i Västerås.

Till riksdagens andra kammares första tillfälliga utskott.

Sedan domkapitlet genom skrivelse från Kungl. Ecklesiastikdepartementet anmodats att till riksdagens andra kammares första tillfälliga utskott inkomma med yttrande över en i andra kammaren av herrar Hallén och Jonsson väckt motion nr 266, får domkapitlet till fullgörande härav anföra följande.

Motionen utmynnar i det yrkandet att riksdagen ville besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t ville efter erforderlig över- eller omarbetning av de förslag till tidsenliga mellaninstanser för folkskoleväsendet i de nuvarande domkapitlens ställe, som må kunna förefinnas, snarast för riksdagen framlägga förslag till inrättande av dylika mellaninstanser.

I motiveringen till motionen har knappast något försök gjorts att uppvisa, att den nuvarande ordningen i den meningen skulle hava visat sig »otidsenlig», att folkskoleväsendet därunder faktiskt skulle hava blivit lidande. Motionärernas argumentering går i stället ut därpå, att domkapitlet på grund av själva sin sammansättning måste anses vara i avsaknad av den speciella kompetens som för ett rätt fullgörande av de dem i detta hänseende åliggande uppgifter måste anses erforderlig. Ett undantag göres härvid blott för den av konsistorienotarierna representerade skoladministrativa sakkunskapen, medan motionärerna synas föreställa sig, att de egentliga ledamöterna i domkapitlet skulle stå tämligen främmande för skolärendenas handläggning.

Redan en hastig blick på de faktiska förhållandena torde vara tillräcklig för att visa ensidigheten av denna motionärernas framställning. Bortsett från domkapitlet i de båda universitetsstäderna samt Stockholms stads konsistorium utgöras bisittarne i domkapitlet vid sidan av biskopen av domprosten (utom i Visby stift) och ett antal lektorer vid stiftsstadens högre allmänna läroverk. De sistnämnda representera, även om de ej äro särskilt förtrogna med folkskolans förhållanden, i varje fall ett betydande mått av pedagogisk sakkunskap, vilket även vid bedömandet av folksko-

lan berörande ärenden hör vara av betydelse. Domprosten åter innehar såsom kyrkoherde i en mestadels ganska betydande stadsförsamling ställningen antingen såsom ordförande i skolråd eller såsom ordförande eller åtminstone självskrivnen ledamot i skolstyrelse. Han står härigenom i den allra livligaste kontakt med folkskoleväsendet och förfogar över en synnerlig sakkunskap av en art, som även motionärerna visat sig angelägna att under alla omständigheter bevara åt de av dem ifrågasatta nya mellaninstanserna. Vad slutligen biskopen beträffar, äger han på grund av själva sitt ämbete i sitt slag enastående möjligheter att vid visitationer med därmed förbundna skolbesök o. dyl. och andra resor i stiftet träda i personlig beröring med alla för skolväsendet i ena eller andra hänseendet ansvariga myndigheter och personer, ävensom att så småningom förvärva sig en allsidig överblick över skolväsendets gestaltning inom stiftet. I den ämbetsberättelse, som pastor vid visitation har att framlägga, ingår jämväl en mycket ingående redogörelse för skolförhållandena inom församlingen, och alla dithörande frågor diskuteras med skolrådet. Ej alldeles sällan kan det inträffa, att därvid frågor, som länge hållits svävande, kunna föras närmare sitt avgörande. Ej sällan inträffar det ock, att folkskoleinspektörerna före inlämnande av sina förslag rådgöra med biskopen eller på annat sätt sätta sig i förbindelse med domkapitlet. När motionärerna yttra, att »utvecklingen har faktiskt resulterat i, att domkapitlet förlorat all reell betydelse som mellaninstans», måste detta betecknas såsom en avgjord överdrift, vilken torde få sin förklaring därav, att motionärerna endast så att säga mera utifrån varit i tillfälle att förvärva sig kännedom om domkapitlets verksamhet.

I detta sammanhang bör ännu en omständighet av synnerligen vikt för bedömande av hela den föreliggande frågan beaktas, nämligen den ökade betydelse, som folkskoleinspektionen numera, sedan folkskoleinspektörsbefattningarna fått karaktären av självständiga, sina innehavare helt upptagande sysslor, vunnit. Domkapitlet kan i detta hänseende inskränka sig till att hänvisa till det i motionens motivering anförda yttrande, som vid riksdagen 1913 i sammanhang med överlämnande av propositionen rörande den nya överstyrelsen, av dåvarande statsrådet Fridtjuv Berg avgavs, och av vilken det framgår, att enligt hans uppfattning frågan om domkapitlets ställning såsom mellaninstanser genom överstyrelsens inrättande å ena sidan och folkskoleinspektionens förstärkande å andra sidan kommit i ett helt nytt läge, så att han för sin del hölle för troligt, att domkapitlet under sådana förhållanden skulle efter nödig anpassning kunna bibehållas såsom sådana mellaninstanser. Med den ställning såsom själv en slags mellaninstans, ett förbindelseled mellan de lokala myndigheterna och den centrala ledningen, som folkskoleinspektionen numera intager, kan i själva verket, såsom ock motionärerna framhållit, den tanken lägga sig nära till hands, att en ytterligare mellaninstans ej längre vore av något oavvisligt behov påkallad. Av skäl, som i motionens motivering anförts, synes dock domkapitlet en anordning som skulle åt folkskoleinspektörerna överlåta domkapitlets befogenhet med skolfrågorna icke på allvar kunna ifrågasättas. Men väl torde det med hänsyn till den initiativtagande uppgift som tillkommer å ena sidan skolöverstyrelsen, å andra sidan folkskolinspektörerna, vara tydligt, att den mellaninstanserna tillkommande uppgiften under alla förhållanden icke i första hand kan eller bör vara att ingripa med egna initiativ utan, likasom under nuvarande förhållan-

den, att tjäna såsom en granskande, sovrande och i förhållande till de olika berättigade intressen, som här kunna göra sig gällande, utjämnande instans.

Av det nu anförda synes det domkapitlet framgå, att inga skäl till en mera genomgripande omläggning av den art motionärerna förordad ifråga om den hittillsvarande ordningen för mellaninstanserna för folkskoleväsendet, för närvarande kunna sägas föreligga. Än tydligare framträder detta, om man ställer sig inför frågan, vad som i detta hänseende skulle träda i domkapitlens ställe. Motionärerna hava här antytt tvenne olika huvudmöjligheter: antingen att låta domkapitlens funktioner övertagas av annan redan bestående myndighet eller ock att för varje län eller stift upprätta ett helt nytt, särskilt organ för dessa ärenden. Vad till en början det förra alternativet angår, torde det utan vidare vara tydligt, att de myndigheter, som därvid skulle kunna komma ifråga, i alla avseenden måste anses domkapitlet — även med dessas nuvarande sammansättning — avgjort underlägsna i fråga om intresse och allsidig kompetens för de här ifrågavarande uppgifterna. Gäller detta redan om länsstyrelserna, så i än högre grad om landstingens förvaltningsutskott. Vad åter tanken på upprättande av särskilda läns- eller stiftsorgan beträffar, skulle detta innebära upprättandet av en hel rad nya ämbetsverk, vilka tydligen skulle komma att draga mycket stora kostnader, i årliga utgifter sannolikt närmande sig millionen. Därtill kommer att en sådan anordning, av vilken enligt domkapitlets mening med hänsyn till den utsträckning, i vilken dessa nya myndigheter torde komma att taga skolrådsordförandens arbetskraft i anspråk, måste följa att kyrkoherdes skyldighet att åtaga sig ordförandeskapet i skolråd måste upphöra, även i fråga om den lokala ledningen kan befaras komma att medföra ökade kostnader. Huruvida den ökning i »ingripanden» och »förslag», med därav föranledda skrivelser o. dyl., som motionärerna av en sådan ordning förvänta, skulle för skolväsendets naturliga utveckling innebära en mot de ökade kostnaderna svarande vinst, vill domkapitlet lämna osagt.

Med det nu sagda har domkapitlet emellertid icke velat besrida, att med hänsyn till skolärendenas handläggning en viss komplettering av domkapitlens nuvarande sammansättning kunde vara önskvärd. I sitt på sin tid över domkapitelskommitténs betänkande avgivna yttrande förordade domkapitlet under avvissande av tanken på domkapitlens uppdelande i en kyrko- och en skolavdelning, att i domkapitlet skulle inrymmas plats för tvenne med folkskoleväsendet särskilt förtrogna personer, vilka likasom övriga domkapitelsledamöter skulle hava att deltaga i handläggningen av samtliga under domkapitlet hörande ärenden. Härvid utgick domkapitlet emellertid från den förutsättningen, att samtidigt en omorganisation av domkapitlet från synpunkten av att göra dessa mera skickade jämväl för sina direkt kyrkliga uppgifter skulle äga rum. Då nu knappast några större utsikter synas föreligga för att inom den närmaste tiden få en sådan mera genomgripande omorganisation bragt till stånd, synes det domkapitlet böra tagas i övervägande, huruvida ej oberoende därav någon åtgärd kunde vidtagas för tillgodoseende av det nu närmast ifrågavarande önskemålet. Dock torde därvid, med hänsyn till det ändrade läge, i vilket frågan vid en sådan blott partiell reform föreligger, ej kunna komma ifråga, att mer än *en* särskild representant för folkskoleväsendet, med samma ställning inom domkapitlet som övriga medlemmar, skulle tillföras

varje domkapitel. En sådan preliminär komplettering av domkapitlens sammansättning torde emellertid genom Kungl. Maj:ts försorg kunna bringas till stånd utan att någon speciell utredning därför skulle på något sätt vara av behovet påkallad.

Västerås den 23 mars 1927.

På domkapitlets vägnar:

E. BILLING.

/ Fr. Engelmark.

Bil. 7.

Domkapitlet i Växjö.

Till riksdagens andra kammarens första tillfälliga utskott.

Domkapitlet har anbefallts att till utskottet inkomma med yttrande över en motion vid årets riksdag av herrar Hallén och Jonsson angående inrättande av mellaninstans för folkskoleväsendet; och får domkapitlet i ärendet anföra följande.

Innan domkapitlet ingår på frågan, må meddelas att de år 1925 diarieförda ärendena hos domkapitlet utgjorde 2,056 och år 1926 1,949. Av dessa anginge skolväsendet år 1925 185 och år 1926 200, däri inberäknat remisser, meddelanden och beslut från Kungl. Maj:t och kungl. skolöverstyrelsen m. m.

De egentliga skolmålen hava år 1925 varit: fastställda folkskolereglementen 11, ändringar i d:o 11, fastställda fortsättningsskolereglementen 5, ändringar i d:o 15, summa 42; år 1926: fastställda folkskolereglementen 13, ändringar i d:o 20, fastställda fortsättningsskolereglementen 27, ändringar i d:o 22, summa 82. Dessutom har år 1925 fällts 11 utslag i besvärsmål rörande folkskolläroverval o. d. samt år 1926 16 utslag. Många av dessa skolfrågor hava krävt mycken tid både vid förberedandet och den slutliga behandlingen.

Motionärerna påstå, s. 12, att man allmänt erkänt, att »domkapitlen i sin nuvarande form ej hålla måttet såsom representativa mellanformer mellan de lokala skolmyndigheterna och den centrala ledningen av landets skolväsen. Att överlåta den beredande och utredande handläggningen av skolspörsmål, som åtminstone formellt tillkommer domkapitlen, till personer, av vilka knappast någon — möjligen med undantag av konsistorienotarien — är tillsatt med tanke på denna uppgift kan ej vara lämpligt», och å s. 14: »Utvecklingen har faktiskt resulterat i, att domkapitlen förlorat all reell betydelse som mellaninstans».

Med anledning av vad motionärerna här anfört vill domkapitlet först korrigerade motionärernas påstående, att den beredande och utredande handläggningen av skolspörsmål skulle formellt tillkomma domkapitlet. Detta tillkommer i första hand skolråden, i andra hand folkskolinspektörerna. Med ledning av vad dessa anfört har domkapitlet att pröva och avgöra ärendena. Om därvid beträffande förslag till skolreglementen domkapitlet och inspektören äro av olika mening, överlämnas samtliga handlingar jämte domkapitlets yttrande till skolöverstyrelsen för avgörande.

Domkapitlens beslut tillkomma ofta efter ärendenas återremitterande till vederbörande, varvid nya synpunkter och förslag framläggas, och när sedan

beslutet fattas, sker det efter mogen överläggning med sakkunskap och självständighet. Motionärernas uttalanden om domkapitlens betydelselöshet sakna, såsom man härav kan förstå, verkligt fog för sig.

Lika obefogat är motionärernas påstående om domkapitlen såsom inkompetenta att handlägga folkskoleärenden. Visserligen äro icke lektorerna tillsatta med direkt hänsyftning på folkskoleväsendet, men de äga dock pedagogisk utbildning och insikt i skolärenden. Beträffande intresse och förfarenhet, så kan detta finnas likaväl hos dem som hos varje annan person, som skulle behandla dessa ärenden, och domkapitlet tillåter sig hysa den uppfattningen, att någon tillvitelse i detta avseende i allmänhet icke kan göras mot dessa ledamöter.

Vice ordföranden i domkapitlet är domprosten. I många fall är han före erhållandet av denna sin befattning förtrogen med folkskolan såsom skolrådets ordförande och blir såsom domprost ledamot av folkskolestyrelsen eller skolrådets ordförande. Han bör således icke kunna hemfalla under motionärernas dom.

Beträffande biskopen har han före sitt tillträde av sin tjänst helt visst sysslat med skolfrågor i en eller annan form. Såsom biskop vinner han en ingående kännedom om folkskolan. Under sina många visitationer årligen håller han förhör med skolbarnen, besöker skolor och åhör undervisningen, har sammanträde med skolråd och lärarepersonal, varvid församlingens skolväsende ingående dryftas. Följden härav blir ofta förbättringar, mången gång sådana, som man förut icke förmått genomföra.

Av vad nu framhållits torde med full evidens framgå, att motionärernas påstående om domkapitlens inkompetens för sin befattning med skolväsendet icke håller stånd vid en närmare granskning. Där finns både sakkunskap och kännedom om de »skiftande meningar och behov, som förefinnas och till vilka skäligen hänsyn bör tagas».

Emellertid vilja motionärerna icke avskaffa mellaninstansen utan anse en sådan behöfvlig, huvudsakligen av de skäl, som domkapitels-kommittén av år 1918 anført. Domkapitlet hyser samma uppfattning och vill tillägga, att en sådan instans bör äga såväl teoretisk och praktisk sakkunskap på hithörande område som framför allt den självständiga ställning, att dess mening kan framträda och göra sig gällande till skolans och till vårt folks sanna väl. Härvid betyder mycket den auktoritativa ställning, denna myndighet kan äga. Domkapitlet håller före, att en ny mellaninstans skulle hava svårt — åtminstone under lång tid — att vinna en sådan ställning.

Att därför inrätta en nämnd för länet eller stiftet sammansatt så, som motionärerna föreslagit, d. v. s. konsistorienotarien, en skolrådsordförande, en representant för lärarekåren och en för föräldraintresset, synes domkapitlet icke tillrädligt. Förutom det, att konsistorienotariens tid icke kunde räcka till för den nya institutionen, bleve det ett experiment, som på detta ömtåliga område kunde hava med sig stora vådor. Dessutom komme det att bliva ganska dyrbart.

Att bygga en mellaninstans genom ett förstärkt landstingets förvaltningsutskott torde få räknas som en utopi. Den ekonomiska synpunkten skulle därvid alltid bliva den förhärskande. En sådan nämnd skulle aldrig heller vinna nödigt förtroende.

Tanken på inspektörerna eller länsstyrelsen såsom mellaninstans är väl numera övergiven.

Den bästa, för att icke säga så gott som enda tänkbara lösningen synes

alltså vara att bibehålla domkapitlen såsom mellaninstans. Där finnes sakkunskap, administrativ förfarenhet, god tradition, och det torde äga — i trots av vad vissa motionärer i riksdagen påstått — allmänhetens förtroende. Med denna uppfattning anser dock domkapitlet lämpligt och att det kunde hava sin betydelse, att folkskolan direkt finge någon målsman i domkapitlen. Därigenom skulle bl. a. den kritik, som gång efter annan låter höra sig, kunna upphöra. En sådan ombildning av domkapitlen skulle mycket lätt kunna genomföras utan stora kostnader. Om förstärkningen skulle tagas direkt från folkskolan eller från seminariets lärare eller från skolrådets ordförande anser sig domkapitlet icke nu behöva yttra sig om. I alla händelser bör av flera skäl denna förstärkning icke vinnas genom val utan Kungl. Maj:t utse ledamot.

På nu anförda skäl får domkapitlet avstyrka den framlagda motionen.

Undertecknad Pira, som instämmer i ovanstående utlåtande, anhåller få hänvisa till den närmare motivering för detta instämmande, som av mig avgivits till domkapitlets protokoll.

Undertecknade Cavallin, Rosén och Ternér, som hysa en från domkapitlets majoritet avvikande mening, åberopa vårt i domkapitlets protokoll intagna yttrande i ärendet.

Växjö domkapitel den 23 mars 1927.

LUDV. LINDBERG.

J. Borelius.

K. Pira.

C. Cavallin.

Helge Rosén.

E. Ternér.

/ Frithiof Hjelmquist.

Utdrag av Växjö domkapitels protokoll
den 23 mars 1927.

§ 2.

Kungl. Maj:t hade anbefallt domkapitlet till riksdagens andra kammarens första tillfälliga utskott avgiva utlåtande över en av herrar Hallén och Jonsson i andra kammaren väckt motion, nr 266, angående inrättande av mellaninstanser för folkskoleväsendet i domkapitlens ställe.

Vid föredragning härav beslöt domkapitlet avgiva det utlåtande i ärendet, som finnes intaget i konceptbrevboken under nr 574.

Lektorn Pira, vilken instämde i sagda utlåtande, anförde såsom närmare motivering för detta instämmande till protokollet följande.

»Frågan angående inrättande av mellaninstanser för folkskoleväsendet i domkapitlens ställe kan ej utan betydande olägenheter avskäras från den allmänna frågan om domkapitlens omorganisation. Påståendet, att domkapitlen förlorat all reell betydelse som mellaninstans, är nog icke riktigt. Att verkligen så är, betygas bl. a. genom det erkännande, som motionärerna märkligt nog själva giva åt åtminstone konsistorienotariernas skoladministrativa sakkunskap. Underkännandet av biskopars, domprostares och domkapitelslektorers pedagogiska och skoladministrativa kompetens i avseende på något sådant som folkskoleväsendet torde självt kunna på goda

grunder helt enkelt avvisas. Det kommer också ingalunda från något håll, som med fog kan anses vara absolut auktoritativt, såsom tydligt nog framgår redan av motionens motivering för att ej tala om den behandling som denna fråga fått i domkapitel-kommitténs betänkande med därtill fogade särskilda yttranden. I själva verket förmå uppenbarligen ännu domkapitlen — trots alla ansträngningar för att reducera deras betydelse till den minsta möjliga — i ej ringa mån motarbeta den tendens till schablonmässig och byråkratisk behandling av skolärenden, som under samverkan av folkskoleinspektion och skolöverstyrelse åstadkommit icke så litet skada ur socialpedagogisk synpunkt. Tillsattes nu någon sorts ny myndighet av den art, som antydes i motionen, så skulle man om den säkerligen med vida bättre skäl än om domkapitlen kunna säga, att den utövade ett »skuggregemente». Ty dess auktoritet måste enligt sakens natur bliva vida mindre än domkapitlens. Att dess sakkunskap skulle överglänsa domkapitlens nuvarande kan, såsom allmänt påstående, naturligtvis icke med hållbara grunder styrkas, helst som även domkapitlen mycket väl vid verkliga förefallande behov kunna — såsom ock nu helt naturligt sker — anlita sådana personers sakkunskap, som skulle vara medlemmar uti de ifrågasatta nya kollegierna.

Motionens reella syftning innebär uppenbarligen:

Ökning av skolbyråkratisk centralisering och schablonisering med tydföljande ökning av förvaltningskostnader — enligt ständigt upprepad erfarenhet.

Sålunda bör all utredning med antytt syfte avstyrkas, intill dess att frågan om domkapitlens organisation kommer att behandlas.

Lektorerna Cavallin, Rosén och Ternér, som i ärendet hyste en från domkapitlets majoritet avvikande mening, avlämnade för sin del följande gemensamma yttrande till protokollet.:

Det kan ifrågasättas, om överhuvud några mellaninstanser äro behövliga. I en hel del fall äro också sådana onödiga, nämligen då de lokala myndigheterna äro ense med inspektören. I sådana fall kunna papperen säkerligen utan skada gå direkt till kungl. skolöverstyrelsen.

Emellertid inträffar det ju mycket ofta, att meningsskiljaktighet uppstår mellan de lokala myndigheterna och inspektören, och i sådana fall skulle en förlikande och medlande instans vara av betydelse.

Då det gäller att inrätta sådana mellaninstanser, är det nog lämpligast att skilja de juridiska ärendena från de pedagogiska. Några befogade anmärkningar mot länsstyrelserna som forum för de förra kunna väl knappast göras, helst som de redan handlägga en del skolfrågor, bl. a. sådana om skolhusbyggen. Det torde därför vara riktigt att åt dem överlämna ärenden av denna art. För de rent pedagogiska frågorna däremot sakna tydligen länsstyrelserna sakkunskap.

Även domkapitlen anses av många mindre lämpliga som pedagogiska mellaninstanser, enligt vår åsikt icke utan skäl. Visserligen brister icke här allmän pedagogisk kompetens, men det kan icke förnekas, att det i många fall är kient beställt med speciell sådan i folkskolefrågor, vartill kommer, att flertalet av konsistoriemedlemmarna, läroverkslektorerna, av sin egentliga gärning hindras att i erforderlig grad sätta sig in i dessa ärenden. Det är vidare obestridligt, att det på många håll råder animositet och rivalitet mellan läroverkens män och folkskolans och mellan kyrkans och folkskolans, ett förhållande, som är ägnat att minska domkapitlens

auktoritet hos den ene av de stridande parterna. Sist men icke minst vilja vi erinra om den strävan till oberoende av kyrkan, ej att fatta = kristendomen, som utmärker vår tids skolväsen. Skolan anser sig numera som en med kyrkan jämbördig institution och känner sin subordination under kyrkliga myndigheter som ett tryck. En så viktig del av undervisningsväsendet som universiteten och allmänna läroverken står ju så gott som skild från kyrkligt inflytande. Även om domkapitlen reformerades genom adjunktion av seminarielärare eller andra folkskolans män, skulle föga vinnas därigenom. Kritiken komme icke därför att tystna. Domkapitlen böra, och detta för övrigt även av kyrkliga skäl, bliva rent kyrkliga myndigheter.

Under sådana förhållanden anse vi i likhet med motionärerna, att skapandet av nya mellaninstanser för de rent pedagogiska ärendena, bör övervägas. De krav, man bör ställa på sådana, äro, att de mera än de centrala riksinstanserna besitta kännedom om de lokala förhållandena, att de åtnjuta bägge parternas förtroende och att de icke åsamka det allmänna alltför stora kostnader.

Motionärerna ha föreslagit, att i dessa mellaninstanser rum skulle beredas åt konsistorienotarierna, men dessas kompetens i skolärenden, om vilken motionärerna tyckas hysa överdrivna föreställningar, är i själva verket snarare mindre än större än lektorernas.

Vid skapandet av sådana mellaninstanser kunna flera utvägar tänkas. Man kunde t. ex. utse nämnder för inspektionsområdena, för länen eller för stiftet. Med i förra fallet folkskolinspektören, i de senare någon seminariektör som självskrivnen ledamot. Övriga ledamöter kunde väljas eller föreslås av lärarekåren och skolråden inom respektiva nämndområde. Till sättningen borde, för att i görligaste mån trygga den självständighet hos mellaninstansens medlemmar, som utgör eu styrka i den nuvarande organisationen, ske på relativt lång tid, förslagsvis 5 år. Det torde ej behövas mer än ett eller två sammanträden i terminen, då ju endast ärenden av rent pedagogisk natur och endast sådana, där parterna varit oense, skola behandlas av dessa mellaninstanser. Härigenom torde kostnaderna kunna hållas måttliga.

Rätt utdraget, bestyrker ex officio

Frithiof Hjelmqwist.

Bil. 8.

Domkapitlet i Lund.

Till första tillfälliga utskottet hos riksdagens andra kammare.

Genom nådig remiss den 24 februari 1927 har Kungl. Maj:t anbefallt domkapitlet i Lund avgiva till Eder ställt yttrande över motionen nr 266 i 1927 års riksdags andra kammare angående inrättande av mellaninstanser för folkskoleväsendet i domkapitlens ställe; och får domkapitlet i anledning härav anföra följande.

Domkapitlet finner vissa skäl tala till förmån för en utredning i enlighet med motionärernas framställning, men kan å andra sidan icke underlåta

att framhålla de stora svårigheter en dylik utredning finge arbeta med. Det synes domkapitlet, som om härigenom skulle ånyo ventileras den gamla frågan om förhållandet mellan kyrkan och skolan över huvud taget, vilket väl icke synes vara avsikten med den föreliggande motionen. En utredning av detta ärende skulle sålunda föra med sig förslag till vittgående ändringar i gällande nådiga förordning om kyrkostämman samt kyrkoråd och skolråd och hithörande författningar.

Vidare vill domkapitlet framhålla, att en ifrågasatt ändring av skolorganisationen icke på något sätt bör gå i riktning mot en ökad centralisering av skolärendena, gentemot vilken centralisering många och tungt vägande skäl lätt kunna anföras. Denna ökade centralisering under de senaste åren har sålunda enligt domkapitlets erfarenhet icke varit ägnad att underlätta folkskolans ändamålsenliga utveckling. Domkapitlet kan icke undgå att finna annat än att skapandet av en mellaninstans på sätt motionärerna föreslagit skulle resultera i en ökning av centraliseringen, i det att dylik mellaninstans, sammansatt på föreslaget sätt, väl knappast kan tänkas hävda sig gentemot densamma.

Domkapitlet vill därför ifrågasätta, huruvida icke inom ramen av den nuvarande skolorganisationen reformer kunna vidtagas som, med bibehållande av domkapitlet såsom lokalstyrelser för folkskolan, tillföra domkapitlet ökad sakkunskap vid skolärendenas beredning och avgörande, innan en så radikal omvandling av organisationen vidtages såsom den av motionärerna ifrågasatta.

Domkapitlet tillåter sig här framhålla, att domkapitlet alltsedan folkskolans tillkomst varit lokalstyrelser för densamma. Domkapitlets flesta ledamöter äro ju lärare vid universitet eller gymnasium — sålunda skolmän med en ofta förnämlig pedagogisk sakkunskap. Vidare fäster domkapitlet uppmärksamheten på det förhållande, att domkapitlet i alla skolärenden hava att tillgå folkskolinspektörernas sakkunskap och yttranden, och att den nuvarande folkskolinspektionen gör det lättare för domkapitlet att handhåva skolärendena än förut och under folkskolans uppväxttid varit fallet. Till domkapitlets förfogande står vidare den juridiska sakkunskap, som finnes hos konsistorienotarierna — en sakkunskap, som av motionärerna framhållits, och som av dem avsetts att fortfarande i de ifrågasatta nya lokalstyrelserna komma till användning. Vidare torde väl biskopen, som under sina resor i stiftet och sina visitationer oupphörligen haft anledning att taga reda på folkskolan och dess ställning i de olika skoldistrikten, besitta en ingalunda obetydlig fond av sakkunskap om folkskolans ställning i och till församlingarna. Det är icke ovanligt, att biskopen vid sådana tillfällen kan understödja och kanske åstadkomma förverkligandet av önskemål och krav, som av vederbörande folkskolinspektör uppställts, eller länka olika meningar om folkskolan i församlingen samman. Dessa utomordentligt rika tillfällen att komma i kontakt med skolbarn, föräldrar och lärare samt andra för folkskolan intresserade, som stå biskopen till buds, synes domkapitlet vara bästa grundval för ett rätt handhavande av en lokalstyrelses ämbetsmyndighet — möjligheten att uppfatta det säregna i ortsintressena och undvikande av en schablonisering av skoldistriktens organisering blir härav en synnerligen önskvärd följd. I detta sammanhang torde också böra framhållas den ställning skolrådsordförandena intaga till biskop och domkapitel.

Om sålunda domkapitlet härigenom har velat påpeka, att domkapitlet

väl ingalunda äro så dåligt lottade i avseende å den sakkunskap, som står domkapitlen till buds vid skolärendenas avgörande, vilket motionärerna däremot hava framhållit, vill dock domkapitlet icke härmed hava sagt, att allt är bra, som det för närvarande är. Men steget härifrån till skapandet av nya ämbetsverk är dock alltför långt för att kunna anses motiverat. Nya ämbetsverk föra med sig kraftiga omkostnader — omkostnader, som för övrigt årligen skulle komma att uppgå till mycket avsevärda belopp — och efterfrågas, huruvida det allmänna har råd att pålägga sig denna nya utgift. Kommer den av motionärerna ifrågasatta mellaninstansen att skapa nödig auktoritet för sig? Kommer vidare denna nya skolbyråkrati att befrämja folkskolans utveckling eller kommer den måhända att möta ett misstroende i orterna, som omöjliggör ett förtroendefullt samarbete mellan skolråd och skolstyrelse? Motiveringen för bildandet av en ny ämbetsmyndighet bör rimligen vara fotad på andra och bättre grunder, än de av motionärerna lämnade.

Som ovan nämnts, finner dock domkapitlet, vilket för övrigt städse av domkapitlet framhållits, att för de rent skolorganisatoriska ärendena domkapitlen böra tillföras ökad sakkunskap, samt att i samband härmed de bestämmelser böra utgå ur folkskolestadgan och andra skoldistrikten normerande kungl. författningar, som föreskriva att, därest domkapitlen icke finna folkskolinspektörernas förslag beträffande distriktsorganisationen kunna bifallas, förslaget skall underställas kungl. skolöverstyrelsens prövning och avgörande. Detta sistnämnda är ju något för svensk administration synnerligen säreget — gentemot folkskolinspektörernas bestridande kan domkapitlet i dessa ärenden icke besluta, eller med andra ord domkapitlens ställning såsom mellaninstans är i nämnda ärenden upphävd. Dylikt förfaringssätt vid ärendenas avgörande torde enligt domkapitlets vetskap på annat håll inom administrationen icke existera. Givet är att dessa bestämmelser tillkommit på grund av misstroende gentemot domkapitlens förmåga att handhava dessa ämbetsgöromål — ett misstroende, som domkapitlet vill ifrågasätta, huruvida det är befogat.

Redan har framhållits, att till domkapitlens förfogande står konsistorie-notariernas juridiska sakkunskap i skolärenden och framför allt vid besvärsmåls avgörande — domkapitlet hänvisar här till det faktum att åtminstone för Lunds stifts vidkommande endast en försvinnande bråkdel av antalet domkapitelsutslag och -resolutioner i skolärenden blivit av Kungl. Maj:t i statsrådet eller regeringsrätten efter anförda besvär ändrade eller upphävida. Domkapitlet finner sålunda domkapitlen väl tillgodosedda med sakkunskap på detta område. På den rena skolorganisationens område finner domkapitlet däremot ökad sakkunskap vara av nöden. Många utvägar synas här framkomliga.

Tänkas kan ju ått folkskolinspektörerna resa in till stiftsstaderna och där var för sitt inspektionsområde föredraga dessa ärenden inför domkapitlet — härigenom skulle å ärendet inverkan omständigheter framkomma och domkapitlet sålunda vara väl insatt i naturen och arten av ärendet samt sålunda hava alla förutsättningar att kunna pröva och avgöra detsamma.

En annan utväg vore, att å domkapitelsexpeditionen anställdes en tjänsteman med uppgift att särskilt handlägga dessa ärenden. Kvalifikationerna för erhållandet av en dylik tjänst skulle vara samma som för statens folkskolinspektör och dessutom utövänt av dylik inspektörstjänst under visst antal år. Lön och tjänstevillkor skulle vara i enlighet härmed. Det synes

domkapitlet, som om härigenom den säkraste borgen vunnas för att domkapitlet skulle hava en allsidig och verklig sakkunskap till förfogande vid dessa ärendens avgörande. Kostnaderna för dessa tjänstemäns anställande synas vidare överkomliga, särskilt som härigenom säkerligen en mängd av kungl. skolöverstyrelsens åligganden beträffande den lokala tillsynen av folkskolan skulle kunna överflyttas till domkapitlet och sålunda indragning av tjänster i nämnda kungl. styrelse kunna ske. Statsfinansiellt sett skulle sålunda genom anställandet av dessa tjänstemän någon utgiftsökning icke komma till stånd. Vidare skulle en synnerligen önskvärd decentralisering av skolärendena ske och traditionen om folkskolans lokalstyrelse lämnas orubbad. Domkapitlet finner dessa ovannämnda skäl väga synnerligen tungt och öppna vägen för en lösning av denna fråga, som synes framkomlig och icke stöta på alltför stora hinder.

Ytterligare en annan utväg vore, att någon skolman med kännedom och intresse för folkskolan adjungerades i domkapitlet — exempelvis seminarie- rektorn. Mycket skulle säkerligen härigenom vinnas, om än kan ifrågasättas den personliga lämpligheten av alla seminarierektorer för detta uppdrag. Men tjänsten finge ju tillsättas med hänsyn till uppdraget att ävenledes vara domkapitelsledamot.

Det senaste förslaget till ändrad organisation av stiftsstyrelsen anvisar ävenledes en god lösning av frågan om mellaninstanser för folkskoleväsendet, men då denna organisationsändring väl icke inom överskådlig framtid kommer till stånd, finner domkapitlet denna utväg kunna lämnas ur räkningen.

Under hänvisning till vad domkapitlet sålunda anfört, finner domkapitlet motionen i fråga icke böra föranleda till utredning om domkapitlets avskaffande såsom mellaninstans för folkskoleväsendet, men väl till framställning på sätt härom föreslagits om beredandet av ökad sakkunskap åt domkapitlet vid skolorganisationsärendenas prövning och avgörande.

Lunds domkapitel den 9 mars 1927.

Å domkapitlets vägnar:

EDV. RODHE.

/ Tage Gynnerstedt.

Bil. 9.

Domkapitlet i Göteborg.

Till riksdagens andra kammars första tillfälliga utskott.

Genom nådig remiss den 24 nästlidna februari har domkapitlet i Göteborg anbefallts att till utskottet inkomma med yttrande över den av herrar Hallén och Jonsson i andra kammaren väckta motion, nr 266, angående inrättande av mellaninstanser för folkskoleväsendet i domkapitlets ställe.

I anledning härav får domkapitlet anföra följande.

Efter att hava givit en kort återblick av frågans tidigare behandling i riksdagen yttra motionärerna:

Den gjorda återblicken visade, att man allmänt erkänt att domkapitlet i sin nuvarande form ej hölle måttet såsom representativa mellanformer mellan de lokala skolmyndigheterna och den centrala ledningen av landets skolväsen.

Av detta yttrande vill det synas som om motionärerna icke fullt gjort klart för sig innebörden av vad departementschefen Fridtjuv Berg i den till 1913 års riksdag avlätna proposition om inrättandet av en överstyrelse för folkundervisningsväsendet yttrat rörande förevarande fråga.

Domkapitlet vill därför i detta sammanhang bringa följande uttalande av honom i erinran.

Vid bedömandet av frågan om upprättandet av en överstyrelse för folkundervisningsväsendet torde jämväl böra tagas i betraktande, att det i allmänhet och särskilt under övergångsförhållanden vore en styrka att kunna så långt som möjligt anknyta utvecklingen till det historiskt givna. Att för folkundervisningsväsendets ledning fortfarande kunna påräkna den kändedom om lokala och personliga förhållanden, som förefunnes hos domkapitlet, måste räknas som en vinst. Den vana vid handläggning av administrativa mål, som domkapitlet ägde, syntes också kunna med fördel fortfarande tagas i anspråk. Särskilt vågade departementschefen göra detta uttalande med tanken på det ytterligare stöd, som domkapitlet i dessa avseenden skulle komma att få i den omorganiserade folkskolinspektionen. Även vågade departementschefen räkna med det personliga intresset och den allmänna pedagogiska sakkunskap, som hos domkapitlets ledamöter kunde vara till finnandes.

Efter departementschefens uppfattning komme den slutliga lösningen av frågan, hur de mellaninstanser borde vara sammansatta och organiserade, som skulle hava att tillsamman med folkskolinspektionen förmedla förbindelsen mellan de lokala myndigheterna och den centrala ledningen, helt och hållet att bero på den erfarenhet, som efter överstyrelsens inrättande vunnes angående domkapitlets förmåga att i egenskap av mellandistanser främja folkskolundervisningens utveckling. Visade det sig, såsom departementschefen för sin del trodde, att domkapitlet kunde anpassas efter sin uppgift och sedan förmå fylla densamma på ett tillfredsställande sätt, så torde det icke lida minsta tvivel att de också för framtiden bleve bibehållna därvid.

Berörda uttalande av departementschefen giver otvetydigt vid handen, att ovan återgivna mening av motionärerna rörande domkapitlets kompetens i skolfrågor icke vore så allmänt omfattad som motionärerna velat göra troligt.

Sedan i motionen vidare återgivits den kritik, som av domkapitelskommittén ägnats vissa framkomna förslag till lösning av frågan om mellaninstanserna, yttra motionärerna:

»Denna kritik av tanken på att låta skolöverstyrelsen eller folkskolinspektören eller båda övertaga domkapitlets befogenheter i skolfrågor torde vara fullt befogad.»

I detta yttrande instämmer domkapitlet till fullo. Men då motionärerna tillägga: »Härtill kan fogas ännu en synpunkt. Utvecklingen har faktiskt resulterat i att domkapitlet förlorat all reell betydelse som mellaninstans», vill det synas domkapitlet som om motionärerna återigen framställt en mening, som icke är allmänt omfattad bland sakkunnige, och motionärerna hava icke heller sökt att framdraga några skäl, som kunnat vara ägnade att stödja en sådan mening.

Motionärerna synas också alldeles hava förbisett, att domkapitlet numera tillförts det ytterligare stöd i sin verksamhet för skolväsendets befrämjande, varpå departementschefen i sitt ovannämnda uttalande syftar, dels genom omorganisationen av folkskolinspektionen, varigenom folkskolinspektörs-

tjänsten upphört att vara en bisyssla och större sakkunskap tillförts folkskolinspektionen, dels ock genom den avsevärda utökning av antalet inspektionsområden, varigenom möjliggjorts för folkskolinspektörerna att i långt högre grad än förut varit fallet ägna sin uppmärksamhet åt skolförhållandena i sina respektive skoldistrikt och allt efter som behovet därav framträder framlägga förslag till erforderliga förbättringar i avseende å skolväsendet.

Vidare synes det hava undgått motionärerna att genom inrättandet av en överstyrelse för folkundervisningsväsendet de krav, som ställts eller tilläventyrs kunnat ställas på domkapitlen ifråga om initiativ beträffande skolfrågor av mera allmän art, särskilt organisatoriska sådana, numera överflyttats på överstyrelsen.

De krav, som med fog kunna och böra ställas på mellaninstanserna, äro sålunda numera icke så omfattande som före omorganisationen av folkskolinspektionen och tillkomsten av en folkskolöverstyrelse.

Av vad domkapitlet sålunda tillåtit sig framhålla torde framgå, att något verkligt och i varje fall icke något trängande behov föreligger att, såsom motionärerna tänkt sig, ersätta domkapitlen med aldeles nya förvaltningsorgan för handhavandet av folkundervisningsväsendets angelägenheter på mellanstadiet. Härtill kommer, att en sådan anordning, vilken i själva verket innebär tillskapandet av nya ämbetsverk, skulle medföra avsevärt ökade kostnader, ett förhållande, som med hänsyn till det statsfinansiella läget torde vara värt allt beaktande.

Göteborg den 23 mars 1927.

Å domkapitlets vägnar:

E. H. RODHE.

/ G. Norström.

Domkapitlet i Karlstad.

Bilaga 10.

Till riksdagens andra kammarens första tillfälliga utskott.

Genom nådig remiss den 24 februari 1927 har domkapitlet fått sig ålagt att senast den 26 mars 1927 till utskottet inkomma med yttrande över den av herrar Hallén och Jonsson i andra kammaren väckta motionen, nr 266, angående inrättande av mellaninstanser för folkskoleväsendet i domkapitlens ställe; och får domkapitlet med anledning härav överlämna utdrag av sitt i ärendet förda protokoll.

Karlstad den 16 mars 1927.

På domkapitlets vägnar:

J. A. EKLUND.

/ Gustaf Braunerhjelm.

Utdrag av protokoll, hållet i Karlstads domkapitel den 16 mars 1927.

Närvarande: Biskop Eklund, domprosten Bromander samt lektorerna Olsson, Rydberg, Dalgren och Tidner.

§ 4.

Jämlikt remiss på nådigste befallning den 24 februari 1927 hade domkapitlet fått sig ålagt att senast den 26 mars 1927 till riksdagens andra kammarens första tillfälliga utskott inkomma med yttrande över den av herrar Hallén och Jonsson i andra kammaren väckta motionen, nr 266, angående inrättande av mellaninstanser för folkskoleväsendet i domkapitlens ställe.

Då nu detta ärende företogs till behandling, anförde lektorn Dalgren följande:

»Med erkännande av det sannolikt riktiga i motionärernas yttrande, att om 'en mellaninstans i länen eller stiftet skulle nu för första gången tillskapas, näppeligen någon skulle ha reflekterat på att för detta ändamål anlita domkapitlet i den form, vari de nu existera', måste jag dock finna det riktigare att se frågan ur en något mera praktisk synpunkt. För mig ter den sig då sålunda. Här finnes en gammal institution som handhar dessa ärenden, vars arbetsuppgifter hittills utan klander hunnit utföras och mot vars skötande av ärendena i fråga numer inga allvarligare anmärkningar torde kunna göras. Att detta sista verkligen är fallet anser jag säkert; i varje fall ha ej motionärerna bevisat motsatsen. Här i stiftet remitteras skolärenden alltid till vederbörande folkskolinspektör och hans yttrande följes som regel av domkapitlet. Samma förfaringssätt användes säkerligen även i andra stift.

Vad skulle då vinnas genom skapande av nya mellaninstanser? Så vitt jag kan se endast tillfredsställelsen att ha fått en formellt »modernare» typ på densamma.

Jag finner följaktligen den begärda reformen ej särskilt av behovet påkallad och vill för min del avstyrka bifall till motionen.»

I lektor Dalgrens yttrande instämde domkapitlets övriga ledamöter, därvid biskopen och domprosten Bromander var för sig gjorde följande tillägg.

Biskopen anförde:

»I överensstämmelse med vad de vid biskopsmöte den 11 innevarande mars närvarande biskopar och pastor primarius anført i frågan om motionen 266 i andra kammaren angående inrättandet av mellaninstanser för folkskoleväsendet i domkapitlens ställe yrkar jag avstyrkande av denna motion.

Motionärerna hava icke påvisat några olägenheter av den nuvarande anordningen, men en ändring torde icke böra företagas, om den icke är av behovet påkallad.

Lektorerna, som sitta i domkapitlet, äro ju icke utsedda från kyrkliga synpunkter. I hundratals år hava således de för kyrkostyrelsen avsedda domkapitlet till största delen bestått av skolans män. Dessa medlemmar i domkapitlet äga sin egentliga sakkunskap på skolans område. Visserligen undervisa de icke i folkskolan, men de äro pedagoger, och såsom sådana skolsakkunnige.

Härvidlag må också besinnas, att domkapitlen i alla skolärenden hava att tillgå folkskolinspektörens sakkunskap och yttranden. Den nuvarande folkskolinspektionen gör det lättare för domkapitlen att handhava skolärenden än förut varit fallet.

Motionärerna hava framhållit konsistorienotariens skoladministrativa sakkunskap och tänkt sig, att han skulle ingå i en mellaninstans för länet eller stiftet. Biskopen har under sina resor i stiftet och sina visitationer oupphörligen anledning att taga reda på folkskolan och dess ställning i de olika socknarna. Det är icke uteslutet, att biskopen vid sådana tillfällen kan understödja och kanske åstadkomma förverkligandet av önskemål och krav, som av folkskolinspektören uppställas, eller ställa till rätta, där olika meningar yppat sig. Vid handhavandet av folkskolans angelägenheter är det liksom i alla andra mänskliga angelägenheter viktigt att icke hava tillgång endast till handlingar och papper utan att komma i personlig kontakt med skolbarn, föräldrar och lärare och andra intresserade. Härutinnan hava biskoparna möjligheter, vilka icke finnas hos någon av de former för ny mellaninstans mellan överstyrelsen och folkskolorna, som förslagsvis nämnas av motionärerna.

Att anförtro skolväsendets omvårdnad åt landstingens förvaltningsutskott, förstärkta på det ena eller det andra sättet, ter sig för den, som har någon kännedom om landstingens förvaltningsutskott och deras arbetsuppgifter, avgjort såsom en för folkskoleväsendet olycklig utväg. Motionärerna hava också framkastat möjligheten av att skapa ett nytt ämbetsverk för varje län, tjugufyra institutioner, vars medlemmar skulle utses dels av landstingens förvaltningsutskott, dels av Kungl. Maj:t och så vidare.

På det livligaste måste jag avstyrka skapandet av en ny omfattande byråkrati för detta ändamål, och därmed också pålägga det allmänna en ny utgift, som, när dylika ämbetsverk tillkommit i de olika länen eller låt vara endast i de olika stiftet, kommer att röra sig om höga summor årligen. Och man frågar sig också, om dessa nya skolstyrelser för länen eller stiftet skola hava fullt upp att göra, om besvärsmålen icke skola tillkomma dem.»

Domprosten Bromander anförde:

»Om domkapitlen, vilka ej ha mer än en juridiskt bildad medlem, nämligen konsistorienotarien, därför enligt motionärernas mening anses mindre skickade att handlägga folkskoleärendena, anser jag, att dessa ärenden kunna överföras till länsstyrelserna, som icke lida brist på juridiskt bildade medlemmar, vilka med biträde av folkskolinspektörerna helt visst borde kunna utgöra den instans motionärerna önska. På så sätt undginge man att tillskapa nya ämbetsverk och nya onödiga utgifter för vårt förut tillräckligt skattetyngda folk.»

Domkapitlet hade sålunda beslutat avstyrka bifall till motionen.

Som ovan

In fidem:
Gustaf Braunerhjelm.

Domkapitlet i Härnösand.*Till riksdagens andra kammares första tillfälliga utskott.*

Genom nådig remiss den 24 februari 1927 har domkapitlet anbefallts att senast den 26 innevarande mars till riksdagens andra kammares första tillfälliga utskott inkomma med yttrande över motion nr 266 i andra kammaren av herrar Hallén och Jonsson angående inrättande av mellaninstanser för folkskoleväsendet i domkapitlens ställe.

I anledning härav får domkapitlet anföra, att, då förevarande fråga står i samband med det framlagda förslaget till omorganisation av stiftsstyrelserna samt frågan därom synes böra avgöras i ett sammanhang, domkapitlet anser, att den nu väckta motionen om utbrytande av viss del av omorganisationsförslaget icke bör föranleda någon åtgärd.

Härnösand den 2 mars 1927.

På domkapitlets vägnar:

PER SÖDERLIND.

/ Nathan Rosander.

Bil. 12.

Domkapitlet i Luleå.*Till riksdagens andra kammares första tillfälliga utskott.*

Sedan det genom remiss på nådigste befallning den 24 februari 1927 förelagts domkapitlet att till Eder avgiva yttrande över i andra kammaren väckt motion angående inrättande av mellaninstanser för folkskoleväsendet i domkapitlens ställe, får domkapitlet härigenom i sådant avseende anföra följande.

Domkapitlet vill givetvis icke taga den i ärendet väckta motionen till intäkt för några berömmande uttalanden beträffande det sätt, varpå domkapitlet förmå att fortfarande fylla sin från tider, då all bildning var ett barn av kyrkan, nedärvda uppgift att företräda och befordra den allmänna undervisningen i vårt land.

Domkapitlet i Luleå har mindre än andra domkapitel i riket anledning att härutinnan föra någon talan. Domkapitlet har icke under längre tid än en halv mansålder hunnit göra sin insats i nämnda arbete och vill självfallet avstå från varje karakteristik av samma insats.

Domkapitlet vill även för sin del betyga, att domkapitlet ingalunda ogärna skulle se omsorgen om stiftets folkskoleväsende från sig avlyftad. Procenttalet av folkskoleärenden i detta stift är i jämförelse med arbetsbördan i dess helhet betydligt större än i andra stift, och en befrielse från dessa ärenden skulle för domkapitlet lösgöra välbehövlig arbetskraft för de allttjämt växande göromålen av rent kyrklig art.

Det ovan sagda frisäger emellertid domkapitlet icke från skyldigheten att nu sakligt yttra sig rörande det i förevarande motion på nytt uppställda spörsmålet om domkapitlens ersättande med andra organ för tillsyn m. m. över skolväsendet och dess utveckling.

Den av motionärerna gjorda historiska återblick å frågan om domkapitlens ställning till folkskolan visar, mena motionärerna, att man allmänt erkänt, att domkapitlen i sin nuvarande form ej hålla måttet såsom representativa mellanformer mellan de lokala skolmyndigheterna och den centrala ledningen för landets skolväsende. På ett annat ställe i motionen uttalas, att utvecklingen faktiskt resulterat i att domkapitlen förlorat all reell betydelse som mellaninstanser, samt att domkapitlen såsom sådana instanser utöva enbart ett skuggregemente. Detta är starka ord. Fullt så allmän som motionärerna förmena torde uppfattningen om domkapitlens betydelselöshet icke vara. Skoldistrikt, skolråd och föräldrar torde till betydande antal hysa en helt annan uppfattning, i vilket hänseende en närmare undersökning otvivelaktigt skulle lämna ett nog så klart besked, utvisande att stiftsstyrelserna, ehuru kvarhållna i en föräldrad organisation och därigenom hämmade i sitt arbete, trots allt åtnjuta auktoritet inom breda lager av vårt folk även och icke minst såsom organ för skolväsendet.

Härmed förnekas självfallet icke i någon mån, att domkapitlen skulle kunna, säkerligen genom ganska enkla anordningar, göras bättre skickade än de nu kunna anses vara att företråda folkundervisningens angelägenheter. Härutinnan har av domkapitelskommittén år 1918 avgivits ett förslag (på sin tid i huvudsak biträtt av domkapitlet i Luleå), och andra förslag låta även tänka sig i riktning mot domkapitlens skickliggörande att bättre möta de nya krav, som skolväsendets rika utveckling särskilt i våra dagar måste på dem ställa.

Därom batar likväl föga att närmare orda, helst den allmänna meningen, såsom den parlamentariskt kommit att gestalta sig, torde uteslutande inrikta sig på de även av motionärerna framställda två *alternativen*: inrättande av särskilda distriktsstyrelser såsom första instanser i folkskoleärendena *eller* dessa ärendens fullständiga övertagande av skolöverstyrelsen utan anlitande av mellaninstanser.

Det förra alternativet kan vid ett första påseende befinnas ganska gott men är icke desto mindre behäftat med svagheter, vilka man icke kan frånse. Den största svårigheten i frågans lösande på denna väg kommer att visa sig föreliggande, när det gäller att icke allenast i ett lagrum utan också in praxi ernå en sammansättning av de nya organen, som säkerställer tillbörligt inflytande åt en av ensidiga eller alltför trånga synpunkter icke behärskad sakkunskap. Härutinnan förefaller den av motionärerna antydda lösningen ingalunda betryggande. I en var av de nya skolstyrelserna böra insättas personer med i möjlig mån förtrogen kännedom om hela det område, styrelsen får sig förelagt för sin verksamhet. Motionärerna framhålla själva nödvändigheten av att i de nya organen »*få från* de skiftande bygderna ett samlat sakkunnigt och auktoritativt uttryck för dessas behov och intressen». Huru de med denna fullt riktiga tanke kunna förena ett förslag, att landstingens förvaltningsutskott skulle kunna utgöra skolstyrelser, förefaller ganska obegripligt, även om utskotten på antytt sätt skulle förstärkas. Dessa utskott äro i regel sammansatta av personer, boende i eller i omedelbar närhet av residensstaden och utvalda med uteslutande hänsyn till deras duglighet för handhavande av landstingens ekonomiska förvaltningsuppgifter. Med skolärendena sagda utskott aldrig haft att syssla, varför en fullständigt ny intressesfär skulle läggas under deras verksamhetsområde. Att vidare för utskottens utrustande med såväl teoretisk som praktisk sakkunskap utleta inom en icke alltför vidsträckt, centralt belägen rayon en skolrådsordförande, en repre-

sentant för lärarintresset och en representant för föräldrainsintresset, vilka fylla omförmälda med hänsyn till skolärendenas beskaffenhet att vara såväl av organisatorisk som vanligen också lokalt folkpsykologisk art nödvändiggjorda behörighetsvillkor av reell innebörd, måste alltid bli ett vanskligt spörsmål, understundom omöjligt att på ett lyckligt sätt lösa. Främmande för förhållandena i de vitt skilda orterna komme helt visst de nya organen, vilkas majoritet skulle stå främmande också inför skolfrågor i allmänhet, att utvecklas till att bli skäligen betydelselösa mellanhänder mellan folkskolinspektörerna och skolöverstyrelsen. Detta är nu vad man förebrår domkapitlet att vara, trots att dessa genom sin allmänna verksamhet och icke minst genom biskopens och, i sin mån, även konsistorienotariens tjänsteresor förvärvat just den ortskänedom inom stiftet, som de nya organen skulle komma att sakna, för att icke tala om det allmänna bildningsintresse och den lika värdefulla fond av pedagogisk erfarenhet, som domkapitlet disponera. Så mycket lättare torde därför de nya styrelserna komma att falla offer för ett mera teoretiskt bedömande av skolfrågorna, vanligen resulterande antingen i en till sitt syfte praktiskt taget ogenomförbar divergens från skolrådets och folkskolinspektörens på kännedom om ortsförhållandena grundade förslag eller i ett under känsla av bristande lokal insikt beslutat biträdande av samma förslag. Med den erfarenhet domkapitlet har vill domkapitlet härmed icke bryta staven över en förvaltning, som esomoftast låter folkskolinspektören fälla det avgörande ordet i angelägenheter, däri han är den speciellt sakkunnige. Att den förvaltande myndighetens och inspektörens meningar oftast sammanfalla behöver ingalunda hänföra sig till någon kritiklöshet från den förras sida och är för övrigt icke sällan resultatet av upprepade remisser. I belysningen härav bör man se motionärernas uttalande, att domkapitlet numera »förlorat all reell betydelse såsom mellaninstanser». Sedan nu folkskolinspektionen såsom institut omformats och inspektörstjänsterna besatts med för uppgiften särskilt utbildade och väl kvalificerade personer, vilka ägna all sin tid och intresse åt befattningen, har i själva verket folkskolinspektörernas insats i folkbildningsarbetet vuxit därhän, att de också förtjäna den auktoritet i skolfrågor, som domkapitlet villigt tillerkänna dem. Förklarligt är även, att under dessa förhållanden de initiativ till åstadkommande av förbättringar av skolväsendet i de särskilda skoldistrikten, som tidigare tagits av skolrådsordförande och domkapitel, så småningom i allt större utsträckning glidit över till folkskolinspektörerna. Att dessa i sina initiativ ådragit sig sken av maktlystnad får anses begripligt och hänför sig då regelmässigt till ett nit, som mera tar hänsyn till skolans bästa än till den ekonomiska förmågan. Om de därvid icke få vederbörande domkapitel med sig, bör detta rättvisligen icke föranleda klander av någondera parten. De nya organ, som inträda i domkapitlets ställe, skola snart, huru de än gestaltas, bli i tillfälle att göra samma erfarenhet som domkapitlet, nämligen att man kan i de flesta fall med tillit till inspektörernas kunnighet och sunda omdöme acceptera deras förslag, dock att de nya organen därvid komma i en försvagad ställning genom sin obekantskap med ortsförhållandena. Därmed torde vad motionärerna åsyftat näppeligen vinnas. Att de nya organen, vilka med sina reellt beskurna betingelser för uppgiften tvivelsutan skulle i sin tjänsteutövning alltmer stelna i byråkratiska former — ju mera månghövdade styrelserna göras desto värre — komme att visa sig besitta någon större förmåga av befruktande initiativ, betvivlar domkapitlet likaledes. Initiativ till skolväsendets fromma kunna tänkas företrädesvis

framkomma såsom resultat av personliga överläggningar mellan den lokalt centrala skolstyrelsen och inspektörerna. Därest medel ställas till förfogande för åvägbringande av sådana möten, komme därigenom de nya organen att utrustas med möjligheter, som domkapitlen tyvärr alltjämt saknat. Men intet hindrar, att det ostridiga behovet av en anordning av nu antydd art kan fyllas även för domkapitlets del, varigenom den mogna pedagogiska insikt, som genom lektorena företrädes i det stora flertalet av domkapitlen, kunde bättre nyttiggöras genom omedelbar kontakt med erfarenheter och idéer, hämtade direkt ute ifrån arbetsfältet. — Med anledning av folkskolinspektörernas årsberättelser torde alla domkapitel av gammalt vidtaga åtgärder, åsyftande att i särskilda skoldistrikt åvägbringa förbättringar i anmärkta avseenden.

I övrigt lära domkapitlen — likasom alla andra för skolväsendet intresserade myndigheter och enskilda — förklarligtvis få förvänta, att den livskraftiga skolöverstyrelsen med sin utrustning av framstående skolmän skall sörja för åtgärder, syftande till mera allmänna förbättringar av folkundervisningen. Deenna förväntan har överstyrelsen tillmötesgått på ett sätt, som vunnit rättvist erkännande och föranlett ett oavlåtligt nydaningsarbete i alla rikets skoldistrikt, vartill statsmakterna vidsynt bidragit genom beviljande av växande anslag. Huru domkapitlen i allmänhet fyllt sin uppgift att tillse nämnda arbetes genomförande och i vissa viktiga avseenden reglera detsamma, är domkapitlet givetvis ur stånd att uppvisa. Mest vittnesgill i detta hänseende får överstyrelsen anses vara. Eljest kunna domkapitlens protokoll och brevböcker lämna upplysningar härutinnan, därvid även kan vinnas en känedom om domkapitlens allmänna handhavande av folkskolans angelägenheter, om vilket kunskapen ingalunda är så djupgående, som man av motionärernas i ämnet gjorda uttalanden kan ha anledning att förmoda.

Svårigheterna beträffande de nya styrelserna kompliceras om man tänker sig, att de nya organens verksamhetsområden utsträckas till större distrikt än de nuvarande stiftet. Detta skulle otvivelaktigt erfordras för att tillföra dessa styrelser nödigt arbetskvantum. Men även den tanken torde böra övergivas på grund av den ytterligare inskränkning av överblicken över verksamhetsområdet, som förverkligandet skulle föra med sig.

Om man åter tänker sig, att stiftet skulle bli verksamhetsområden även för de nya styrelserna, komme, i betraktande av den ganska ringa procentuella del skolärendena nu utgöra av domkapitlens arbetsobjekt, de nya styrelserna icke heller att rent kvantitativt få någon mera betydande uppgift att fylla. I alla händelser skulle arbetskvantum icke motivera inrättandet av permanent arbetande ämbetsverk. Domkapitlet föreställer sig, att göromålsens mängd och beskaffenhet knappast kunde nödvändiggöra mer än ett eller högst två sammanträden i månaden, till vilka ledamöterna komme från sina olika dagliga värv och säkerligen också från olika orter för att efter en mer eller mindre summarisk fördragning fatta beslut i ärenden, rörande vilka någon större erfarenhet och önskvärd kontinuitet i uppfattningen icke ofta torde vara att påräkna. Visserligen skulle ordföranden och sekreteraren i förening kunna under mellantiderna sörja för remisser och fatta beslut i löpande ärenden av mindre betydelse, men en viss, nu icke förefintlig långsamhet skulle i varje fall komma att vidlåda de nya styrelsernas handläggning till förfång för effektiviteten i deras arbete och för allmänheten.

Nu kan det invändas, att arbetskvantum kan ökas genom att från skolöverstyrelsen överflytta vissa ärenden till de nya landsortsorganen. En sådan decentralisation är otvivelaktigt tänkbar och bör kunna särskilt avse den

överstyrelsen tillagda beslutanderätten i fråga om skolreglementen, rörande vilkas avfattning den centralt lokala skolstyrelsen — nu domkapitlet — stannar vid annan mening än folkskolinspektören. Enligt här vunnen erfarenhet förekomma fall av denna beskaffenhet ytterst sällan, vilket sannolikt bidragit att skänka domkapitlet förebråelsen att utöva ett »skenregemente». Emellertid innebär förhållandet i fråga i realiteten ingenting annat, än att domkapitlet regelmässigt biträda inspektörernas reformkrav. Då man alltid får förutsätta, att dessa i det avseendet spänna bågen så högt de kunna, skulle, så framt de nya skolstyrelserna erhöle det avgörande ordet utan sakens hänskjutande till skolöverstyrelsen, deras betydelse i dylika fall bli av tillbakahållande art och sålunda föga gagna önskemålen om utvecklandet av större energi i skolväsendets förbättrande. Att också andra frågor än de nyss särskilt omnämnda skulle kunna överflyttas på den lokalt centrala styrelsen är uppenbart, exempelvis fastställande av reglementen för *alla* fortsättningsskolor, ej blott de jordbruksbetonade. Men i sin mån komme detta att framstå såsom en reaktionär åtgärd och att undandraga skolöverstyrelsens speciellt sakkunnige prövningen av huru den såsom särskilt viktig ansedda yrkesundervisningen i fortsättningsskolorna anordnas.

Även i andra hänseenden komma att inställa sig vanskligheter, såsom beträffande varje styrelses förseende med reellt och formellt välkvalificerad expeditionell arbetskraft, särskilt en sekreterare, som kan i nödig utsträckning ägna tid åt arbetet. Ett dagligt uppehållande åtminstone en timme av expeditionen torde bliva nödigt såväl för brytande av post och föranstaltande av remisser som i allmänhetens intresse.

Likaså, och om man nu tänker på ledamöternas utväljande, kan det sättas i fråga, om folkskolinspektörer eller folkskollärare, i vilkas krets den speciella sakkunskapen är att finna, lämpligen böra insättas i styrelser av ifrågasvarande art, där de komme att bliva bisittare i en korporation, som är avsedd att i förhållande till dem intaga förmansställning. Lämpligheten härav kan särskilt sättas i tvivel för det fall, att dessa funktionärer skulle tillsättas genom val av de korporationer, som de tillhöra.

Det bör även tagas i överbägande, huru det bör ställas med den administrativt dömande myndighet, som nu utövas av domkapitlet eller av vederbörande domkapitel och länsstyrelse gemensamt.

Allt detta sett ur praktiska synpunkter. Det låter tänka sig, att särskilt ovan antydda svårigheter att erhålla en verkligt tillfyllestgörande sammansättning av de nya mellaninstanserna för folkskoleväsendet varit den verkliga anledningen till det av motionärerna framhållna faktum, att »den negativa kritiken både av nu rådande ordning och de olika reformförslagen har varit starkare företrädd än de positiva uppslagen».

Det har på sin tid, exempelvis, föreslagits, att länsstyrelserna skulle utgöra de sökta nya mellaninstanserna. Tanken förkastades ganska snart, enär man insåg, att folkskoleärendena då skulle komma att erhålla en nästan utslutande formell prövning. Alla andra förslag, motionärernas icke undantaget, kunna vid närmare och objektiv eftertanke komma att falla på samma grund.

Om man nu finge antaga, att här omförmälda praktiska svårigheter skola kunna till större eller mindre del genom kloka anordningar undanrödjas, får man för sådant fall likvisst vara beredd på synnerligen avsevärda kostnader för de nya ämbetsverken. Detta i förening med den skepsis, som nu börjar utbreda sig gent emot tillskapande av nya statliga organ, lärer även få tagas i betraktande. Hänsyn kommer då att fästas också därvid, att den

befattning med skolärendena, som domkapitlen numera fortfarande taga, och den tillgång till allmänt pedagogiskt intresse, kunnighet och erfarenhet, som — vid sidan av biskop och domprost, vilken senare icke sällan är ordförande och eljest ledamot av skolstyrelse — lektorerna erbjuda vid prövning av dessa ärenden, lämnas utan någon som helst annan kostnad för statsverket än den, som må förorsakas därav, att lektorerna-bisittarna få sin läroverkstjänstgöring förkortad med två timmar i veckan.

Nu hava motionärerna pekat på ett annat alternativ, även här ovan inledningsvis omnämnt, nämligen mellaninstansernas fullständiga avlägsnande, varigenom de av domkapitlen hittills handlagda folkskoleärendena skulle helt överflyttas till skolöverstyrelsen.

Detta försag — ehuru av motionärerna själva motargumenterat — synes domkapitlet behäftat med mindre betänkligheter än det förra förslaget. Skolöverstyrelsens folkskoleavdelning kan förstärkas genom tillskapande av rotlar för handläggning av »lokala» skolärenden, avseende tre eller fyra särskilda, till ytvidd och folkmängd lämpligt avvägda landsdelar. Dessa rotlars förvaltare i undervisningsråds ställning skulle genom resor i respektive områden kunna vinna en förtrogenhet med de skiftande Orts- och befolkningsförhållandena därstädes, som kan sätta dem i stånd att med särskild sakkunskap kritiskt och även i positivt syfte bedöma folkskolans angelägenheter inom området.

Att emellertid även denna anordning framstår såsom i vissa stycken vanskelig låter sig visserligen icke förnekas. Saknaden av lokalt centrala styrelser torde otvivelaktigt i åtskilliga hänseenden komma att göra sig gällande med fara för att ett oskäligt stort inflytande lägges i inspektörernas händer. Anordningen lär i varje fall komma att förete betydande fördelar framför de ifrågakända, helt nya styrelserna och skulle därförutom bli billigare samt, trots de större avstånden, möjliggöra en rappare handläggning.

Domkapitlet vill slutligen fästa uppmärksamhet på den särskilda ställning härvarande domkapitel intar såsom utövande tillsyn och beslutanderätt ifråga om nomadskolorna och det skolväsende, som statsmakterna funnit sig böra anordna i de vidsträckta finsktalande orterna inom Norrbottens län. Utan att härutinnan framställa något förslag anser sig domkapitlet böra erinra, att separata åtgärder torde visa sig nödvändiga för att vinna en fullt sakkunnig och ändamålsenlig behandling av hithörande säregna skolfrågor.

Motionärerna hemställa nu endast om en utredning i ärendet. Mot denna hemställan vill domkapitlet icke under några förhållanden göra någon invändning, helst frågan måste ur många synpunkter betecknas såsom betydelsefull och, i den form den nu väckts, härflyter ur en ganska utbredd folkmening.

Luleå domkapitel den 9 mars 1927.

John Hanson.

Ragnar Lundblad.

Ferdinand Vegelow.

Alb. Nordberg.

| *Albert Carlgren.*

Domkapitlet i Visby.

Till riksdagens andra kammares första tillfälliga utskott.

Genom nådig remiss den 24 februari 1927 anbefalt att till utskottet inkomma med yttrande över den av herrar Hallén och Jonsson i andra kammaren väckta motionen, nr 266, angående inrättande av mellaninstanser för folkskoleväsendet i domkapitlens ställe, får domkapitlet i ärendet anföra följande.

Motionärerna göra gällande, att domkapitlet skulle vara olämpliga för berörda uppgift. Några felgrepp från domkapitlens sida i deras ifrågavarande egenskap hava motionärerna dock icke kunnat påvisa till stöd för sin mening. De hava blott med utgångspunkt från domkapitlens sammansättning gjort den reflexionen, att dessa myndigheter ej kunna vara lämpliga organ för handhavandet av folkskoleärenden på mellanstadiet mellan de kommunala skolmyndigheterna och centralledningen. Motionärernas uppfattning av domkapitlens lämplighet i förevarande avseende innebär sålunda mindre ett direkt förnekande av än ett tvivelsmål om denna. Att en liknande uppfattning förut uttalats av andra utgör intet bevis för dess riktighet. Mycket kan anföras däremot. Domkapitlet består nämligen till största delen av yrkespedagoger. Även de domkapitelsledamöter, som ej äro och i regel ej heller varit yrkespedagoger, nämligen biskopar, domprostar, kyrkoherdar och universitetsprofessorer, torde få anses långt ifrån sakna insikter och erfarenhet i fråga om pedagogiska spörsmål. Motionärerna och andra, som mena, att domkapitlet i sin nuvarande sammansättning ej hålla måttet såsom representativa mellanformer mellan de lokala skolmyndigheterna och den centrala ledningen av landets skolväsen, skulle för övrigt knappast kunna hävda en sådan uppfattning, om de ej överdreve betydelsen av skillnaden i förevarande avseende mellan högre och lägre skolväsen. Men även ur en annan ej oviktig synpunkt torde domkapitlens erfarenhet och insikter vara av värde, nämligen i fråga om befolkningens tänkesätt samt skolväsendets tillstånd och behov på de olika orterna. I detta hänseende vinna särskilt biskoparna en intim känedom vid sina visitationer och andra tjänsteresor i stiftet. Slutligen må framhållas den erfarenhet domkapitlet äga i fråga om utövande av administrativ styrelse.

Uttalanden i motsatt riktning mot den av motionärerna hävdade saknas heller icke. Motionärerna hava själva anfört ett sådant, vilket torde få betraktas såsom särdeles beaktansvärt, nämligen det, som i sammanhang med avlåtandet till 1913 års riksdag av proposition angående inrättande av den nuvarande skolöverstyrelsen gjordes av dåvarande departementschefen Fridtjuv Berg, som därvid sade sig räkna med domkapitelsledamöternas allmänna pedagogiska sakkunskap och personliga intresse, med domkapitlens känedom om lokala och personliga förhållanden och med deras vana vid handläggning av administrativa mål samt förklarade sig våga antaga, att den föreslagna överstyrelsen skulle, även med bibehållande av de gamla mellaninstanserna, kunna i det väsentliga förverkliga de syften, för vilka den tillkommit. Såsom förut antytts, hava motionärerna icke visat, att nyssberörda antagande jävats av verkligheten.

Den pessimistiska uppfattningen angående domkapitlens förmenta oförmåga att med tillräcklig sakkunskap, samvetsgrannhet och initiativkraft handhava folkskoleärenden av icke ekonomisk natur på mellanstadiet mellan de

lokala skolmyndigheterna och överstyrelsen torde få anses som en kvarleva från tiden före folkskoleinspektionens omorganisation, då domkapitlen i långt större utsträckning än nu måste på egen hand bereda dylika ärenden. De nya folkskolinspektörerna, som hava att helt ägna sig åt folkskolinspektörstjänsten, utgöra en högst värdefull hjälp för domkapitlen vid utförandet av deras uppgift som distriktsstyrelser för folkskoleväsendet, och detta vare sig det gäller organisation och reglementering av skolväsendet inom de olika skoldistrikten, tillsynen däröver, eller, ehuru i något mindre grad, besvärsmål. Tack vare det gransknings- och utredningsarbete, som folkskolinspektörerna direkt på grund av författningsbestämmelser eller på anmodan av domkapitlen utföra i fråga om sådana till folkskoleväsendet hörande angelägenheter, med vilka domkapitlen hava att taga befattning, och vars resultat blir för domkapitlen tillgängligt genom inspektörernas årliga ämbetsberättelser, deras för varje fall avgivna skriftliga yttranden och jämväl deras muntliga föredrag, om domkapitlen någon gång finna anledning påkalla sådant, äga dessa, jämte de kunskapskällor, skolråden och skolstyrelserna utgöra, samt eget utredningsmaterial och egen sakkunskap, tillräckliga utvägar att på ett tillfredsställande sätt sköta, utom sina övriga maktpåliggande uppgifter, jämväl skolärendena i den omfattning, vari dessa enligt gällande bestämmelser påvilja domkapitlen. Vad beträffar särskilt frågan om initiativ till vidtagande av förbättringar i skolväsendet, torde domkapitlen icke rättvisligen kunna beskyllas för försummelser härutinnan beträffande det lokala skolväsendet, och i fråga om landet i dess helhet lärer initiativtagandet böra förbehållas eller i varje fall i huvudsak tillkomma skolöverstyrelsen. Den omorganiserade folkskoleinspektionens betydelse i nyssnämnda avseende ansåg sig statsrådet Berg kunna räkna med jämte andra i det föregående nämnda förhållanden, när han förmenade den nya skolorganisationens syften kunna förverkligas med bibehållande av domkapitlen såsom mellaninstanser jämväl i deras oförändrade sammansättning, och även härutinnan torde han få anses hava räknat rätt.

Motionärernas värdesättning av domkapitlen i deras nyssnämnda egenkap torde sålunda få anses väl svagt grundad och alltför verklighetsfrämmande, och domkapitlens ersättande med ett annat organ i sagda hänseende lärer icke med fog kunna påstås vara av nöden. Det synes ej heller vara lätt att ute i stiftet eller länen finna ett för bildande av en kollegial myndighet tillräckligt antal personer utanför domkapitlens krets, mera kvalificerade för uppgiften än domkapitlens ledamöter. Förslag om omorganisation av länsstyrelserna för ändamålet har tidigare väckts men mötts med stark kritik, icke minst från länsstyrelserna själva. De nya uppslag till inrättande av mellaninstanser för folkskoleväsendet, motionärerna framfört, gå ut på, att för varje län eller stift skulle bildas ett helt nytt kollegialt organ, som skulle bestå antingen av vederhörande konsistorienotarie, en skolrådsordförande, en representant för lärarekåren och en för föräldraintresset eller av landstingets förvaltningsutskott, förstärkt med nyssnämnda representanter för sakkunskapen och vederhörande intressen på folkskoleväsendets område, eller också av personer, utsedda somliga av förvaltningsutskottet och andra av Kungl. Maj:t utan hänsyn till något slags representantskap. Intet av dessa uppslag innebär enligt domkapitlets förmenande någon lycklig lösning av frågan, och i varje fall skulle ingen på angivna sätt sammansatt skolstyrelse för ett län eller ett stift bliva överlägsen domkapitlet såsom mellaninstans för folkskoleväsendet. Vad som i detta avseende kan anses erforderligt beträffande

sakkunskap, tillvaratagande av särskilda intressen m. m. finnes redan inom eller för domkapitlen tillgängligt. På flera ställen i motionen framhålles konsistorienotariernas sakkunskap i folkskolefrågor, och motionärerna synas utgå från deras medlemskap i de nya mellaninstanserna såsom förutsättning för att dessa över huvud taget skulle gå i land med uppgiften. Detta torde måhända vara riktigt, men härtill synes med fog kunna erinras, att redan domkapitlen äga tillgång till denna sakkunskap. I huvudsak lärer detsamma kunna sägas om folkskolinspektörerna. Föräldrainsattningen åter lärer få anses redan vara i erforderlig mån företrätt av skolrådets ledamöter och kyrkostämmorna, enär i skolfrågor, som höra under domkapitlens behandling, vederbörande skolråd så gott som alltid och kyrkostämman ej sällan enligt författningarna skola eller eljest av domkapitlet anmodas avgiva yttrande. Skolrådsordförandena slutligen bliva därvid på samma gång i tillfälle att yttra en egen mening, om de så önska. I skolärenden, som gå till skolöverstyrelsen och Kungl. Maj:t, åtföljas domkapitlets utlåtanden vanligen av kyrkorådets, kyrkostämmans och folkskolinspektörens yttranden eller kunna sådana, om den högre myndigheten finner anledning därtill, inhämtas. Svårigen torde nya mellaninstanser med den av motionärerna skisserade sammansättningen vara i stånd att bättre än domkapitlen åstadkomma till tjänst för den centrala skolmyndigheten »en auktoritativ spegelbild av de skiftande meningar och behov, som förefinnas och till vilka också skäligen hänsyn bör tagas». I ett avseende skulle de, åtminstone i början, bli påtagligt underlägsna domkapitlen, nämligen i fråga om vana att handlägga administrativa mål.

Vad som emellertid i motionen icke minst är ägnat att väcka betänkligheter är förslaget att inrätta ett helt nytt ämbetsverk i varje stift eller län. Motionärerna själva hava förmodligen tänkt sig, att den nya mellaninstansen ej skulle behöva arbeta på annat sätt än t. ex. stadsfullmäktige i en stad, d. v. s. med sammanträden då och då och utan daglig expedition. I början skulle måhända en sådan föreställning hålla streck, men mycket snart skulle det med säkerhet komma att visa sig, att de nya ämbetsverken, styrelserna eller nämnderna, huru man nu må kalla dem, utrustade som de skulle vara med tämligen obegränsade möjligheter till expansion för sin verksamhet var och en inom sitt stift eller län, så småningom bleve i behov av samma slags organisation och arbetssätt som ett vanligt ämbetsverk med kansli, egen lokal och daglig expedition. Visst är, att den föreslagna institutionen skulle komma att medföra dryga kostnader för statsverket med ty åtföljande ökade bördor för de redan hårt tyngda skattdragarna, och detta redan i början men i än högre grad i fortsättningen av dess verksamhet. Denna eventualitet förefaller så mycket mindre tilltalande, som det synes alldeles onödigt att utsätta sig för densamma.

Om nu riksdagen likväl skulle anse, att domkapitlen i sin nuvarande sammansättning på grund av bristande kontakt inom egna led med folkskolan ej fullt motsvara kraven på en mellaninstans för folkskoleväsendet och att avhjälpandet av denna olägenhet ej kan anstå, tills den länge på dagordningen stående frågan om domkapitlens omorganisation kommer att lösas, skulle ett sådant avhjälpande kunna ske genom en vida effektivare, enklare och billigare åtgärd än det utav motionärerna föreslagna införandet av en dyrbar institution av tvivelaktigt värde, nämligen genom att i varje domkapitel insätta en representant för folkskoleväsendet såsom ledamot jämte redan befintliga. En sådan ledamot borde då lämpligen utses av Kungl. Maj:t för viss tid, exempelvis fem år, och borde deltaga i behandlingen av samtliga domkapitelsärenden. Statens

folkskolinspektörer borde givetvis vara uteslutna från sådant uppdrag; lämpliga härför måste däremot rektorer vid folkskoleseminarier och kommunala folkskoleinspektörer anses vara var för sin ort, och intet hinder synes föreligga vare sig för pensionerade eller för ännu i tjänst varande folkskollärare att ifrågakomma till ifrågavarande slags medlemskap av domkapitel.

På grund av vad sålunda anförts finner sig domkapitlet böra förorda hemställan om avslag å motionen.

Visby den 16 mars 1927.

På domkapitlets vägnar:

VIKTOR RUNDGREN.

| *Hjalmar Endre.*

Bil. 14.

Sveriges allmänna folkskollärareförening.

Till andra kammarens första tillfälliga utskott.

Genom skrivelse den 22 februari 1927 har tillfälle beretts centralstyrelsen för Sveriges allmänna folkskollärareförening att avgiva yttrande över en inom riksdagens andra kammare väckt motion (nr 266), vari föreslås, att riksdagen ville besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t ville efter erforderlig över- eller omarbetning av de förslag till tidsenliga mellaninstanser för folkskoleväsendet i de nuvarande domkapitlens ställe, som må kunna förefinnas, snarast för riksdagen framlägga förslag till inrättande av dylika mellaninstanser.

I anledning härav får centralstyrelsen anföra följande:

Det förslag till omorganisation av de nuvarande mellaninstanserna för folkskoleväsendet, stiftsstyrelserna, som på sin tid framlades av den s. k. domkapitelskommittén, och som ännu icke föranlett någon förändring med avseende på dessa styrelsens sammansättning eller verksamhet, tog icke i främsta rummet sikte på deras uppgift att vara provinsiala folkskolestyrelser. De anordningar, kommittén tänkt sig, syftande att göra domkapitlet bättre skickade att, vid sidan av sin huvudsakliga uppgift som kyrkliga styrelser, jämväl handhava folkskoleväsendets ledning som instanser mellan de lokala skolstyrelserna och skolöverstyrelsen, hade därför karaktären av något provisoriskt och kunde av många skäl icke anses innebära en tillfredsställande lösning av denna fråga. Detta tillät sig centralstyrelsen även framhålla i det yttrande rörande domkapitelskommitténs betänkande, som styrelsen den 23 oktober 1920 avgav till Kungl. Skolöverstyrelsen, och centralstyrelsen fann sig jämväl böra giva uttryck åt den mening, att frågan om folkskoleväsendets provinsiala ledning borde i hela sin vidd bliva föremål för en särskild utredning.

Denna mening har centralstyrelsen sedan dess icke funnit anledning frångå. Visserligen kan centralstyrelsen ej dela den uppfattning, som i motionen kommit till uttryck, att utvecklingen på skolans område faktiskt resulterat däri, att domkapitlet förlorat all reell betydelse som mellaninstans. Tvärtom

torde erfarenheten hava ådagalagt, att domkapitlen även med sin nuvarande sammansättning och befogenhet kunna utöva ett högst betydande inflytande på skolväsendets såväl yttre som inre angelägenheter inom respektive stift. Detta inflytande har ofta visat sig vara till folkskolans fromma, men det finnes även en mångfald exempel på motsatsen. Men just detta, att de olika domkapitlen framträtt och alltjämt framträda med så högst olikartade synpunkter och uppfattningar till och med i fråga om själva syftemålet med vårt folkundervisningsväsen, vilket förhållande givetvis måste inverka menligt på det jämna fortskridandet av folkskoleutvecklingen i rikets skilda delar, ger vid handen, att domkapitlen med sin allt igenom självskrivna sammansättning icke lämna nödiga garantier för att den provinsiella ledningen av folkskoleväsendet överallt i landet handhaves på ett lojalt och tillfredsställande sätt. Med allt erkännande åt de domkapitel, mot vilka i detta hänseende ingen befogad anmärkning lär kunna riktas, måste centralstyrelsen därför vidhålla den meningen, att nya bestämmelser rörande mellaninstanser för folkskoleväsendet böra komma till stånd. Då härvidlag otvivelaktigt många olika vägar kunna tänkas, är centralstyrelsen icke nu beredd att framlägga några särskilda förslag. En huvudsynpunkt må emellertid framhållas, nämligen att de personer, som skulle bli medlemmar av de provinsiella skolstyrelserna, icke böra tillsättas på sådant sätt, att de komma i beroende ställning till vissa valmanskårer. Sker detta — och motionen synes icke vilja alldeles utesluta en sådan möjlighet — kunde hela reformen komma att bli förfelad.

Centralstyrelsen vill alltså uttala önskvärdheten av en utredning i motiöns syfte.

Stockholm den 28 mars 1927.

Å centralstyrelsens för Sveriges allmänna folkskollärareförening vägnar:

CARL LIDMAN.

| *Edvin Stålfelt.*

Bil. 15.

Allmänna svenska prästföreningen.

Till andra kammarens första tillfälliga utskott.

Utskottet har givit Allmänna Svenska Prästföreningen tillfälle att inkomma med yttrande över motion av herrar Hallén och Jonsson angående inrättande av mellaninstanser för folkskoleväsendet i domkapitlens ställe. Med anledning härav får centralstyrelsen för allmänna svenska prästföreningen yttra följande:

Med den utveckling folkskolväsendet i vårt land uppnått följer att en mångfald av nya spörsmål uppstå, vilka icke kunna lösas av de lokala skolmyndigheterna utan med nödvändighet måste hänskjutas till en högre instans. Att samla avgörandet av dessa spörsmål hos den 1913 inrättade skolöverstyrelsen hör till de omöjliga förslag, som numera allmänt lämnats åsido. Mellaninstans måste finnas, därom torde enighet råda. Av ålder har domkapitlet utgjort mellaninstans med större betydelse förr än nu. Nu påstås

»att man allmänt erkänt att domkapitlen i sin nuvarande form ej hålla måttet såsom representativa mellanformer mellan de lokala skolmyndigheterna och den centrala ledningen av landets skolväsen.» Detta påstående synes så beskaffat att det tarvar bevis. Emellertid medgives, att domkapitlen ursprungligen inrättats för andra uppgifter än folkskolans, att dess sammansättning sker på grunder, som icke direkt syfta på folkundervisningen och att därför alla domkapitelsledamöternas kompetens i detta hänseende kan i viss mån sättas i fråga. Härifrån böra dock undantagas biskopen och domprosten, vilka på grund av sin ämbetsställning, den förra vid visitationer, den senare såsom ledamot av folkskolestyrelsen, hava riklig erfarenhet i skolfrågor. Beaktas må ock att de övriga ledamöterna äga intresse för och erfarenhet i skolfrågor. Emellertid ha förslag och yrkanden framkommit gång efter annan om upprättande av mellaninstans för skolfrågor, vilken skulle träda i de nuvarande domkapitlens ställe. Läget torde vara sådant, att en förändring på ett eller annat sätt är icke blott önskvärd utan också behöflig. Om en mellaninstans av ovan angivet slag skall med framgång kunna utföra sin uppgift måste den äga vissa grundläggande kvalifikationer. Till dessa höra insikt och sakkunskap i de ärenden, varmed den kommer att syssla. I mellaninstansen böra därför sitta personer med teoretisk utbildning och juridisk förfarenhet men också — och detta icke minst — sådana, som samlat praktisk erfarenhet på folkundervisningens område och som stå i kontakt med skolan och den befolkning, vars barn skolan har sig ombetrodda. Mellaninstansens ställning beror också till ej ringa del av den auktoritet, varpå den kan stödja sig. Därför synes klokt, om den inrättas så, att det historiska sammanhanget icke avskäres. En sådan anordning främjar icke blott inre styrka utan ock yttre självständighet, som kan göra sig gällande både uppåt och nedåt. För att icke från början försvaga en sådan självständighet böra instansens ledamöter icke väljas av intressenter eller korporationer utan på grund av sin tjänst eller i vissa fall av Kungl. Maj:t för viss tid förordnas. Beaktas bör härvid den viktiga synpunkten, att mellaninstansen ju i många fall kommer att fungera såsom domstol, både i administrativa och judiciella mål.

Här berörda synpunkter och önskemål få betydelse vid valet mellan en ny mellaninstans eller förändring av redan befintlig myndighet i syfte att kunna på ett tillfredsställande sätt lösa skolans spörsmål. Det förefinnes en stor obenägenhet för att inrätta nya myndigheter. Varje sådan är ett experiment, som kan lyckas men också misslyckas. I varje fall kommer det att vålla utgifter; om tillräckligt antal nya mellaninstanser upprättades, skulle kostnaderna härför växa till stora belopp. Detta kan icke bortresoneras. Lämpligare må det väl synas att anknyta till historiskt givna institutioner, som förvärvat sig icke blott administrativ erfarenhet och vuxit sig in i folkmedvetandet utan också på grund härav vunnit allmänt förtroende. En förändring eller komplettering av en sådan institution för vinnande av ökad effektivitet bör med en smula god vilja kunna verkställas utan större rubbning av det bestående och utan att merkostnaden bliver avskräckande.

Det råder ingen brist på förslag till mellaninstans för folkskoleväsendet. Många hava lämnats ur räkningen såsom utförbara eller åtminstone såsom föga ändamålsenliga. Man har tänkt sig, att folkskoleinspektörerna kunde övertaga den befattning med skolärenden, som nu påvilar domkapitlen. För att visa det olämpliga i detta projekt kan det vara tillräckligt att anföra följande yttrande av domkapitelskommittén: »Folkskoleinspektionen har aldrig

avsetts att vara annat än ett rådgivande och kontrollerande organ», och för att citera även en erfaren skolman: »Inspektören skulle förlora sin ställning som rådgivare och handledare för att i stället bliva domare.» Det har redan visat sig ej så sällan, att, då inspektörerna av en eller annan anledning avvikit från sin ursprungliga uppgift, ha friktioner och misshälligheter av rätt så ödesdiger beskaffenhet uppstått. Det lyckligaste blir alltjämt, att inspektören fungerar i sin ursprungliga uppgift såsom rådgivande och kontrollerande organ. Bland redan befintliga institutioner, som tänkts eller föreslagits omorganiserade för att sedan kunna inträda som nutidsenlig mellaninstans, är landstingens förvaltningsutskott, länsstyrelsen och domkapitlet.

Beträffande landstingets förvaltningsutskott såsom mellaninstans i skolfrågor kan sägas, att de härför ha inga rötter i svensk administration, sakna nödig kompetens och äro fullständigt främmande för saken. Dessutom är den ekonomiska synpunkten, som förvaltningsutskottet väl närmast skulle representera, redan nu på bästa sätt tillgodosedd i länsstyrelsen.

Skulle tanken ändå upptagas till försök att förverkligas, så borde väl utskottet förstärkas. Men även ett sådant förstärkt utskott skulle i det stora hela bibehålla sin karaktär och därför icke kunna fungera på ett tillfredsställande sätt och förvärva nödigt förtroende.

Närmare till hands ligger då att på länsstyrelserna överföra alla skolärenden icke blott de ekonomiska, vilka länsstyrelserna redan nu behandla, utan ock de övriga, som falla under domkapitlets avgörande. Mot detta förslag resa sig emellertid allvarliga hinder. Länsstyrelsernas arbetsbörda är redan så stor och komplicerad att den icke tål någon förökning, allraminst av sådan art som den påtänkta. Hos länsstyrelserna förefinnes juridisk kapacitet och rutin, men icke pedagogisk kunskap och förfarenhet. Detta skulle givetvis ha till följd att vid behandling av folkskoleärenden de juridiska synpunkterna bleve dominerande på bekostnad av de pedagogiska. Ej heller torde länsstyrelserna som mellaninstans äga förutsättning för eget initiativ på skolans område. Det hela skulle mynna ut i ett formellt juridiskt dömande i skolfrågor. Även om man tänkte sig att länsstyrelsen komme att fungera som mellaninstans, kunde detta icke förverkligas utan en grundlig omorganisation, som skulle giva till följd samma resultat, som ovan sagts angående ett förstärkande av landstingets förvaltningsutskott. Då den enda framkomliga vägen synes gå genom omorganisation, borde det väl vara lämpligt att verkställa sådan med den institution, som äger de historiska och naturliga förutsättningarna härför och där den minsta förändringen bleve av nöden, det vill säga domkapitlet.

Redan 1842 års folkskolstadga uppdrager åt domkapitlet att handlägga och som mellaninstans avgöra alla skolärenden, både de ekonomiska och de pedagogiska. De förra ha såsom förut sagts omflyttats på länsstyrelsen. När sedan kravet på ändamålsenligare och för uppgiften bättre avpassad mellaninstans restes, har önskemålet om domkapitlens ombildning starkt betonats. Som exempel härpå kan anföras Sveriges allmänna folkskollärareförenings uttalande 1904, allmänna folkskollärarymötet i Gävle 1908 och 1906 års domkapitelskommittés förslag samt slutligen domkapitelskommittén 1918. Huruvida domkapitlet skulle fungera på avdelningar eller odelade, anser centralstyrelsen sig i detta sammanhang icke böra ingå på. Under alla förhållanden är självklart att genom bevarande av domkapitlet såsom mellaninstans skulle

detta ur ovan berörda synpunkter bliva mest till skolans fördel och ställa sig ekonomiskt fördelaktigare än varje annan lösning.

Stockholm den 15 mars 1927.

För Allmänna Svenska Prästföreningens Centralstyrelse

LUDV. LINDBERG.

/ Per Pehrsson.
